

Nr 291.

Ankom till riksdagens kansli den 3 december 1946 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 356 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 oktober 1946, föreslagit riksdagen att

dels godkänna de av departementschefen förordade grunderna för

- 1) boställsordning för folkskolans lärare,
- 2) ändring i vissa delar av folkskolestadgan,
- 3) ändring i vissa delar av kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m.,
- 4) statsbidrag till nybyggnad samt om- och tillbyggnad m. m. av tjänstebostäder för folkskolans lärare, samt

5) vissa ersättningar vid allmän klassificering av äldre tjänstebostäder; dels ock till Folkskolor m. m.: Klassificering av äldre tjänstebostäder å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 350 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* väckt motion (I: 388), vari hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 356 måtte

- 1) hos Kungl. Maj:t göra framställning om förslag till 1947 års riksdag rörande hyresersättning för tjänstebostäder inom folkskoleväsendet,
- 2) hos Kungl. Maj:t göra framställning om förslag till 1947 års riksdag rörande nya grunder för statsbidrag till folk- och småskollärares avlöning,
- 3) i motiveringen till sin skrivelse rörande i propositionen ifrågasatt ändring av § 52 i folkskolestadgan angående skyldighet för skoldistrikt att uppföra tjänstebostad beakta vad härom i motionen anförts,
- 4) i fråga om tjänstebostädernas uppvärmning uttala, att det bör allfort ankomma på skoldistriktet att mot fastställd ersättning ombesörja uppvärmningen och tillhandahålla erforderligt bränsle, dock att, där central uppvärmningsanordning saknas, skyldigheten inskränker sig till tillhandahållandet av bränsle;

dels en inom andra kammaren av herr *Onsjö m. fl.* väckt motion (II: 587), vari hemställt, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 356 måtte *dels* besluta, att statsbidrag för anskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare skall utgå med 50 procent av de styrkta kostnaderna, *dels* beakta de synpunkter, som i övrigt anförts i motionen, *dels ock* genom vederbörande utskott låta utarbета de ändringar av de i den nämnda propositionen föreslagna författningstexterna, som härigenom bli erforderliga;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ekdahl* väckt motion (II: 589), vari hemställt, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 356 måtte för sin del besluta sådan ändring av folkskolans avlöningsreglemente, att ensamboende lärarinna, som själv kan ordna bostadsfrågan på ett mera tillfredsställande sätt, må befrias från skyldigheten att mottaga tjänstebostad.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena hänvisas, i den mån desamma ej framgå av den nedan lämnade redogörelsen, till motionerna.

Inledning; gällande bestämmelser.

Folkskolans lärare äro kommunalt anställda. Till deras avlöning äger kommun uppbära bidrag av staten. Bestämmelser härom återfinnas i kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m. Ett av villkoren för statsbidrag är, att lärarnas avlöningsförmåner utgå i enlighet med vad därom stadgas, d. v. s. enligt gällande avlöningsbestämmelser. Ett annat villkor är, att skoldistriktet (i regel sammanfallande med den borgerliga kommunen eller med en församling) då vissa förhållanden föreligga tillhandahåller lärare tjänstebostad (5 § statsbidragskungörelsen enligt den lydelse, paragrafen erhållit genom kungörelsen den 13 juni 1941, nr 463).

Beträffande tjänstebostads beskaffenhet ges en allmän regel i § 52 folkskolestadgan, nämligen att bostaden skall lämna »trygghet» åt innehavaren. Dessutom anges i samma paragraf, att i övrigt beträffande bostadsförmån åt lärare skall gälla vad därom är särskilt stadgat. Dessa mera specificerade bestämmelser givas i boställsordningen. Den nu gällande boställsordningen är utfärdad den 10 december 1937 (SFS nr 998) men har tillkommit genom en blott formell revision av den dessförinnan gällande boställsordningen av den 18 september 1918 (nr 792).

Om tjänstebostad av »tjänlig» beskaffenhet anvisas en lärare, är han enligt föreskrift i folkskolans avlöningsreglemente skyldig att mottaga bostaden och lämna ersättning för den genom i avlöningsreglementet bestämt avdrag å avlöningen (hyresavdrag). Uppfyller tjänstebostaden i väsentliga avseenden icke fordringarna i boställsordningen, skall hyresavdraget ned sättas med skäligt belopp.

Statsbidraget till lärares avlöning utgår i regel med ett belopp motsvarande hela avlöningen, minskad med det för vederbörande lärare gällande oreducerade hyresavdraget. Skoldistriktets andel i kostnaden för lärares avlöning består alltså antingen i ett belopp motsvarande hyresavdraget eller ock i att distriktet tillhandahåller tjänstebostad åt läraren. I de fall, då skoldistrikt tillhandahåller tjänstebostad men hyresavdraget nedsatts, får distriktet även stå för så stor del av avlöningskostnaderna, som motsvarar hyresavdragets nedsättning. På grund av denna konstruktion av statsbidraget blir det i de fall, då tjänstebostad tillhandahålles in natura, i kostnadshänseende likgiltigt för skoldistriktet men ej för läraren, hur stort det oreducerade hyresavdraget är. Om däremot tjänstebostad icke tillhandahålles utan skoldistriktet betalar läraren bruttolön, inverkar hyresavdragets storlek på skoldistriktets kostnader men ej på lärarens avlöning.

Staten bidrager emellertid icke endast till lärarens avlöning utan lämnar även alltsedan år 1936 understöd till tjänstebostäder för lärare, det s. k. tjänstebostadsbidraget. Detta utgår dock oberoende av om tjänstebostad tillhandahålles eller ej och är fastställt till generella belopp (160 kronor för år för ordinarie folkskollärare och 80 kronor för år för annan lärare). Bestämmelserna om tjänstebostadsbidrag återfinnas i § 14 i kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

I ett den 27 december 1945 dagtecknat betänkande (stat. off. utr. 1946: 8) ha 1941 års lärarlönesakkunniga framlagt förslag till bland annat ny boställsordning för folkskolans lärare samt utbytande av det nuvarande tjänstebostadsbidraget mot ett statsbidrag avsett att utgå endast till sådana skoldistrikt, som äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder, och endast till vissa mera kostnadskrävande åtgärder med sådana bostäder. Vid betänkandet finnes fogat särskilt yttrande av representanter för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, Sveriges folkskolläraryörebund, Sveriges folkskolläraryörebund och Sveriges småskolläraryörebund, med vilka de sakkunniga haft överläggningar.

Över betänkandet ha yttranden avgivits av *skolöverstyrelsen*, efter hörande av *statens folkskolinspektörer*, av *länsstyrelserna* i samliga län, av *statskontoret*, *riksräkenskapsverket* och *byggnadsstyrelsen* samt av *svenska stadsförbundet* och *svenska landskommunernas förbund*. Särskilda skrifter i ärendet ha ock ingivits av statens bostadsnämnd, av Örebro-Västmanlands läns förbundsrets av Sveriges överläraryörebund samt av styrelsen för Sveriges folkskolläraryörebund.

Vissa statistiska uppgifter.

I betänkandet finnes redovisat det statistiskt bearbetade resultatet av en av de sakkunniga företagen undersökning rörande tjänstebostadsförhållan-

dena i samtliga skoldistrikt med undantag för de städer och köpingar, som bilda självständiga skoldistrikt.

Undersökningen avsåg förhållandena vårterminen 1942 och omfattade 2 292 skoldistrikt. Enligt av skolstyrelserna lämnade uppgifter funnos i de 2 292 skoldistrikten vid angivna tid sammanlagt 13 814 med tjänstebostad försedda lärare vid folk- och småskolor. Detta betyder, att 73,7 procent av det totala antalet folk- och småskollärare inom de ifrågavarande skoldistrikten voro försedda med tjänstebostäder. Av de 13 814 tjänstebostäderna voro 7 751 tjänstebostäder för folkskollärare och 6 063 tjänstebostäder för småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskolor. Under vårterminen 1942 gällde fortfarande olika bestämmelser i fråga om storleken av tjänstebostad för manlig folkskollärare och tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare (ordinarie manlig folkskollärare ägde rätt till en tjänstebostad om minst 3 rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter, medan ordinarie kvinnlig folkskollärares tjänstebostad skulle innehålla minst 2 rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter). Inom de skoldistrikt, som omfattas av de sakkunnigas undersökning, funnos vid nämnda tid 6 738 manliga och 3 797 kvinnliga folkskollärare. Av dessa voro med tjänstebostad försedda 5 175 manliga och 2 576 kvinnliga lärare, motsvarande respektive 76,8 och 67,8 procent av antalet lärare av nämnda slag.

Enligt de lokala skolmyndigheternas av folkskolinspektörerna granskade uppgifter erfordrades vårterminen 1942 inom de skoldistrikt, som omfattas av denna statistik, ytterligare 1 432 tjänstebostäder för lärare vid folk- och småskolor, därav 856 bostäder för folkskollärare och 576 bostäder för småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskolor. Detta behov motsvarade 7,6 procent av sammanlagda antalet av omförmälda lärare samt 8,1 respektive 7,0 procent av antalet folkskollärare respektive antalet småskollärare och därmed jämställda lärare. Av de 2 292 skoldistrikt, som omfattas av statistiken, ha 1 828 (eller 79,8 procent) angivits vara utan behov av ytterligare tjänstebostäder. Endast 464 skoldistrikt (eller 20,2 procent av hela antalet) anse sig ha behov av flera tjänstebostäder.

Statistiken omfattar slutligen uppgifter om de befintliga tjänstebostädernas beskaffenhet. I denna del av de av de sakkunniga utsända formulären ha de lokala skolmyndigheterna i de skoldistrikt, som statistiken omfattar, redovisat sammanlagt 13 928 tjänstebostäder för lärare vid folk- och småskolor. Detta antal är något större än det antal lärare, som uppgivits ha tjänstebostad (13 814). Någon orsak till denna bristande överensstämmelse har icke angivits, men enligt de sakkunnigas uppfattning torde man kunna utgå från att orsaken är, att en del lärartjänster indragits och till följd därav vissa tjänstebostäder stå obegagnade.

De sakkunniga indelade i sitt frågeformulär tjänstebostäderna efter deras beskaffenhet i följande fyra kategorier:

- a) tjänstebostäder med bekvämligheterna vatten, avlopp, elektriskt ljus, centralvärme, badrum och vattenklosett;
 b) tjänstebostäder med bekvämligheterna vatten, avlopp, elektriskt ljus och centralvärme;
 c) tjänstebostäder med bekvämligheterna vatten, avlopp och elektriskt ljus; samt
 d) tjänstebostäder, i vilka vatten, avlopp och elektriskt ljus saknas helt eller delvis.

En allmän översikt över de 13 928 redovisade tjänstebostäderna giver vid handen,

- att 991 bostäder eller 7,12 procent äro a)-bostäder;
 att 3 820 bostäder eller 27,43 procent äro b)-bostäder;
 att 4 292 bostäder eller 30,82 procent äro c)-bostäder;
 att 4 825 bostäder eller 34,63 procent äro d)-bostäder.

De sakkunniga ha i fråga om en speciell statistisk bearbetning, som av dem verkställts i fråga om uppgifterna beträffande en viss grupp av tjänstebostäder anfört följande.

Skolmyndigheterna ha i många fall genom strykningar eller tillägg angivit, att viss tjänstebostad har en beskaffenhet, som avviker från den vid bokstaven angivna. Då dessa anteckningar verkställts för endast en del skoldistrikt, torde en statistisk behandling av desamma för att uppvisa ifrågasvarande tjänstebostäders särskilda beskaffenhet icke ha större värde. Emellertid äro anteckningarna talrikast beträffande d)-bostäderna. De avse där 1 213 av de redovisade 4 825 bostäderna, d. v. s. ungefär 25 procent av hela antalet. Då ju dessutom denna grupp av bostäder är så omfattande och heterogen (den innefattar alla bostäder, som helt eller delvis sakna vatten, avlopp och elektriskt ljus, oberoende av om bostäderna ha en eller flera andra bekvämligheter), torde det kunna vara av intresse att närmare undersöka beskaffenheten av dessa 1 213 bostäder. Resultatet av en sådan undersökning framgår av följande tabell.

Bostadens beskaffenhet	Antal tjänstebostäder
1. Alla bekvämligheter saknas	45
2. Endast vatten finnes	0
3. Endast avlopp finnes	5
4. Endast elektriskt ljus finnes	657
5. Endast centralvärme finnes	5
6. Endast vatten och avlopp finnas	91
7. Endast vatten och elektriskt ljus finnas	25
8. Endast avlopp och elektriskt ljus finnas	179
9. Endast elektriskt ljus och centralvärme finnas	113
10. Endast avlopp och centralvärme finnas	14
11. Avlopp, elektriskt ljus och centralvärme finnas	46
12. Vatten, elektriskt ljus och centralvärme finnas	1
13. Vatten, avlopp och centralvärme finnas	24
14. Vatten, avlopp, centralvärme och badrum finnas	8
	1 213

Det framgår av tabellen, att vatten finnes i 149 och saknas i 1 064 tjänstebostäder, att avlopp finnes i 367 och saknas i 846 tjänstebostäder samt att elektriskt ljus finnes i 1 021 och saknas i 192 tjänstebostäder.

Allmänna synpunkter.

I ett särskilt kapitel med rubriken »Allmänna synpunkter» ha de sakkunniga dels redogjort för fördelarna och nackdelarna med nu gällande bestämmelser, dels ock sammanfattningsvis redogjort för sina egna förslag.

I propositionen lämnas å sid. 6—11 en redogörelse för dessa allmänna synpunkter, vartill utskottet får hänvisa.

Det program, som de sakkunniga under ifrågavarande kapitel skisserat innebär såväl nybyggnad av ett stort antal tjänstebostäder som ock ombyggnad eller förbättring av ett ännu större antal redan befintliga tjänstebostäder. Med nu gällande statsbidragsbestämmelser kan detta emellertid icke ske utan betydande ekonomiska uppoffringar från de skoldistrikts sida, vilka äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder. Av denna orsak föreslå de sakkunniga ekonomiskt stöd i olika former åt de nämnda skoldistrikten.

Departementschefen har anfört följande.

I olika sammanhang har under årens lopp framkommit, att förhållandena beträffande tjänstebostäderna för folkskolans lärare och de bestämmelser, som reglera dessa förhållanden, icke äro tillfredsställande. Den av de sakkunniga verkställda statistiska utredningen visar detsamma. En revision synes icke längre böra uppskjutas, bland annat av det skälet att den lämpligen bör ske samtidigt med den lönereglering och den dyrortsreform, som kunna beräknas bliva genomförda från och med den 1 juli 1947. Det av 1941 års lärarlönesakkunniga framlagda förslaget — vilket omfattar hela tjänstebostadsfrågan och ej endast de för bostädernas beskaffenhet reglerande bestämmelserna — synes mig vara väl motiverat och avvägt och därför lämpligt att i huvudsak läggas till grund för de nya bestämmelser, som böra genomföras. Jag framlägger därför i det följande förslag i ämnet, i huvudsak grundade på det angivna sakkunnigbetänkandet och avsedda att slutligt genomföras från och med den 1 juli 1947.

Utskottet.

Utskottet har i likhet med departementschefen funnit det av 1941 års lärarlönesakkunniga framlagda förslaget lämpligt att i huvudsak läggas till grund för de nya bestämmelser i ämnet, som äro avsedda att genomföras från och med den 1 juli 1947.

Skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad.

De sakkunniga anse, att i folkskolestadgan böra intagas bestämda regler om när ett skoldistrikt har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad. Dessa regler böra vidare enligt de sakkunnigas mening utformas under aktgivande på grundorsaken till denna skyldighet, nämligen kommunernas plikt att på ett lämpligt sätt ordna sitt skolväsen, vilket icke

kan ske utan att samtidigt tillses, att lärarna inom skoldistriktet, åtminstone de mera varaktigt anställda, ha möjlighet att erhålla tjänliga bostäder, envar i närheten av den skola där han är verksam.

Sitt förslag till huvudregel i fråga om skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder ha de sakkunniga formulerat sålunda: Om på ort, varest skola är belägen, i skolans närmare omgivning icke finnes hyresmarknad för sådana bostäder, som till storlek och beskaffenhet i huvudsak motsvara gällande boställsordnings krav på lärarbostäder, åligger det skoldistriktet att åt sådan lärare vid nämnda skola, som icke tjänstgör såsom vikarie för tjänstledig lärare eller uppehåller lärartjänst vilken kan anses vara av tillfällig natur, tillhandahålla tjänstebostad, som står i överensstämmelse med de i boställsordningen givna eller med stöd av boställsordningen meddelade bestämmelserna.

Första förutsättningen för att skyldighet skall föreligga är alltså, att hyresmarknad saknas på den ort, där skolan är belägen.

I huvudregeln ha emellertid också såsom villkor för att skoldistrikt skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostad indirekt uppställts vissa krav på den ifrågavarande lärarens anställning. Skyldighet skall sålunda ej föreligga gentemot sådan lärare, som tjänstgör såsom vikarie för tjänstledig lärare, och ej heller gentemot lärare, som uppehåller lärartjänst vilken kan anses vara av tillfällig natur. Vid övervägandena i denna fråga ha de sakkunniga påpekat, att nuvarande bestämmelser icke giva någon klar vägledning för besvarande av frågan, åt vilka slag av lärare ett skoldistrikt kan vara skyldigt att tillhandahålla tjänstebostäder. Enligt de sakkunnigas uppfattning synes gränsdragningen i de nya bestämmelserna utan vidare vara klar i två avseenden. I intet fall bör nämligen skoldistrikt vara skyldigt att tillhandahålla flera tjänstebostäder än antalet läraravdelningar vid den skola, varom fråga är. Likaså är det enligt de sakkunnigas uppfattning uppenbart, att sådan skyldighet icke bör föreligga gentemot t. ex. en tillfälligt anställd sjukvikarie. Gränsdragningen kan emellertid enligt de sakkunnigas mening ej ske efter anställningstidens längd. Att formulera en konkret bestämmelse, genom vilken skoldistriktens skyldighet skulle kunna noggrant fixeras, finna de sakkunniga ej möjligt. De sakkunniga antyda en del fall, då lärarens anställning måste anses vara av mera tillfällig natur, och uttala, att skoldistriktens skyldighet bör föreligga gentemot lärare som icke har anställning av sådan natur. Samtidigt uttala emellertid de sakkunniga att en lärare, gentemot vilken icke föreligger tjänstebostadsskyldighet, dock ej bör lämnas utan erforderlig hjälp.

Från huvudregeln föreslå de sakkunniga två generella undantag. Enligt det första skall skyldighet för skoldistrikt att tillhandahålla tjänstebostad icke föreligga, om läraren ändå har eller kan anskaffa bostad, som statens folkskolinspektör finner godtagbar med hänsyn till, bland annat, lärarens tjänstgöringsförhållanden, och läraren ej påfordrar anvisande av tjänste-

bostad. Enligt det andra undantaget skall skyldighet ej föreligga, om vederbörande länsstyrelse efter därom av skoldistriktet gjord framställning och efter folkskolinspektörens hörande förklarar, att distriktet tills vidare icke skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostäder åt sina lärare eller tjänstebostad åt viss lärare. Beträffande innebörden av det andra undantaget anföra de sakkunniga följande.

Om i ett skoldistrikt en skola är belägen i omedelbar närhet av ett i annat skoldistrikt liggande samhälle, och om hyresmarknad finnes i samhället men saknas inom den ort, där skolan är belägen, kunna förhållandena tänkas vara sådana, att det skulle framstå såsom olämpligt att hävda, att det förstnämnda skoldistriktet vore skyldigt att tillhandahålla tjänstebostäder åt lärarna vid den omförmälda skolan. Ej heller torde det vara lämpligt att konstituera skyldighet för ett skoldistrikt att tillhandahålla tjänstebostäder åt lärarna vid en skola, om det med stor sannolikhet kan förutses, att skolan inom ett begränsat antal år kommer att indragas eller omändras till sådan skolform, att tjänstebostäder av visst slag bliva överflödiga. I fall som de nu nämnda torde möjlighet böra beredas skoldistriktet att kunna bli befriade från eljest föreliggande tjänstebostadsskyldighet. Beslut om befrielse på sådan grund förutsätter en noggrann prövning av förhållandena i varje särskilt fall. Denna prövning torde lämpligast kunna anförtros åt vederbörande länsstyrelse. Då andra lika motiverade undantagsfall som de här angivna kunna tänkas förekomma, bör enligt de sakkunnigas mening i stadgandet om skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder intagas en bestämmelse, att sådan skyldighet icke skall föreligga, om vederbörande länsstyrelse efter därom av skoldistrikt gjord framställning förklarar, att distriktet tills vidare icke skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostäder åt sina lärare eller tjänstebostad åt viss lärare.

Utöver de nu angivna bestämmelserna föreslå de sakkunniga i detta sammanhang en föreskrift innefattande krav på viss beskaffenhet även av tjänstebostad, som tillhandahålles av skoldistrikt, vilket icke är skyldigt att tillhandahålla dylik bostad. Beträffande vad de sakkunniga anfört till stöd för detta förslag hänvisas till s. 15 i propositionen.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

De nuvarande bestämmelserna om när skoldistriktet ha skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad äro icke tillfredsställande. Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att vid den allmänna revision av tjänstebostadsbestämmelserna, som nu skall genomföras, i folkskolestadgan böra intagas bestämda regler om när nämnda skyldighet skall föreligga.

Mot de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna ha i remissutlåtandena riktats vissa erinringar. Enligt dessa remissmyndigheters uppfattning borde dels skyldighet för skoldistriktet föreligga även vid akut bostadsbrist på ort, varest eljest finnes hyresmarknad, dels ock i författningsväg föreskrivas skyldighet för skoldistriktet att vara vikarier och andra tillfälligt anställda lärare behjälpliga med anskaffande av bostad. Den förstnämnda utsträckningen av skoldistriktens skyldighet har av de sakkunniga diskuterats men avvisats såsom ägnad att åstadkomma oskäligen krav på skoldistriktet. Jag delar de sakkunnigas uppfattning i detta hänseende.

Utsträckningen av tjänstebostadsskyldigheten till vikarier och andra tillfälligt anställda lärare har ock avböjts av de sakkunniga, som dock uttalat att, trots frånvaron av författningsbestämd skyldighet, det likväl bör åligga distrikten att söka hjälpa vederbörande lärare att erhålla bostad. För egen del ansluter jag mig till de sakkunnigas uppfattning i denna fråga. Jämväl i övrigt biträder jag de sakkunnigas förslag till bestämmelser angående skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder.

I *motionen II: 587* har anförts bland annat följande.

Enligt den föreslagna nya boställsordningen skall det bli en huvudregel, att åt en ordinarie folkskollärare skall anvisas en tjänstebostad med omkring 90 kvadratmeters golvyta och omfattande minst tre rum och kök. En ensamstående lärare skall dock vara skyldig att mottaga en tjänstebostad av mindre storlek, om bostad av den större typen icke står till förfogande. Åt annan lärare än ordinarie folkskollärare skall anvisas bostad om 60 meters golvyta och minst två rum och kök. Det förekommer emellertid icke alltför sällan, att en manlig och en kvinnlig lärare vid samma skola äro gifta med varandra. Enligt de föreslagna bestämmelserna kunna skoldistrikt bli skyldiga att anvisa tjänstebostad åt båda lärarna trots att de äro gifta med varandra. Då man ju måste förutsätta, att ett gift par har gemensamt hushåll, förefaller det skäligen onödigt, att ett skoldistrikt skall ha formell skyldighet att tillhandahålla båda kontrahenterna bostad. Det bör i boställsordningen klart sägas ut, att gifta lärare, som tjänstgöra vid samma skola, böra ha skyldighet att mottaga gemensam tjänstebostad.

I *motionen I: 388* har anförts följande.

Föredragande departementschefen har anslutit sig till ett av vederbörande sakkunniga framlagt förslag om sådan ändring av § 52 i folkskolestadgan, att skyldighet för skoldistrikt att tillhandahålla tjänstebostad skall föreligga, när på ort, där skola är belägen, i skolans närmare omgivning icke finnes hyresmarknad för boställsordningens föreskrifter motsvarande bostäder. Departementschefen har likaledes anslutit sig till de sakkunnigas uttalande rörande innebörden av uttrycket skolans närmare omgivning. De sakkunniga ha visserligen uttalat, att det icke lämpligen kan fixeras i författning, vilket avstånd från skolan som skall anses utgöra gräns. Men de förklara sig med det använda uttrycket ha menat, att gränserna för det område, inom vilket hyresmarknad skall finnas, torde böra dragas på ett avstånd av cirka två km från skolan, farbar väg.

Även om, såsom lämpligt är, bestämt avstånd icke fixeras i författning, synes det kunna ifrågasättas, om det är lämpligt att binda tillämpningen av den föreslagna föreskriften vid den definition av innebörden som de sakkunniga och departementschefen gjort. Utan tvivel är det av olika skäl ett viktigt intresse, att lärarpersonalen är bosatt i närheten av skolan. Men i detta sammanhang synes man också böra fästa visst avseende vid sådana fall, där en skola är belägen i ett förstadsamhälle av egnahemskaraktär utan hyresmarknad men där förstadsamhället har mycket täta reguljära bussförbindelser med stadens centrum, där hyresmarknad finnes. Det synes knappast vara lämpligt att för dylika fall nödgas tolka den ifrågasatta föreskriften i enlighet med de sakkunnigas och departementschefens definition. Uttrycket närmare omgivning synes vara något ensidigt valt

så till vida, att det icke inrymmer tillräckligt hänsynstagande till kommunikationsmöjligheterna. Är en skola belägen på en kort stunds bussresa från det område, där hyresmarknad finnes, spelar ju avståndet icke samma roll som där dylika förbindelser saknas. Försåvitt icke bestämmelsen bör ändras därhän, att skyldigheten inträder, då hyresmarknad saknas i skolans närmare omgivning eller resa mellan skolan och hyresmarknadsområdet med utnyttjande av reguljära buss- eller andra förbindelser kan ske utan större tidsutdräkt, synes det åtminstone angeläget att till ledning för den framtida tolkningen av den i propositionen föreslagna lydelsen i motiveringen till riksdagsuttalandet giva uttrycket en innebörd, som medger hänsynstagande även till kommunikationsförhållandena.

Utskottet.

I likhet med departementschefen ansluter utskottet sig till lärarlönesakkunnigas förslag till bestämmelser angående skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder.

Vad beträffar motionen II: 587 — såvitt nu är i fråga — ha de sakkunniga i sitt förslag till undantag från huvudregeln rörande skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad beaktat även sådana fall, som i motionen åsyftas, varför det icke synes utskottet erforderligt att särskilda bestämmelser i förevarande avseende utfärdas.

Vidkommande vad i motionen I: 388 anförts anser utskottet sig böra framhålla, att det enligt utskottets uppfattning framstår såsom självfallet, att vederbörande länsstyrelse vid prövning av frågor om undantag från skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad åt sina lärare kommer att taga hänsyn till föreliggande kommunikationsförhållanden på orten. Med vad sålunda anförts torde ifrågavarande motion — såvitt här är i fråga — få anses besvarad.

Lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad eller att eljest bo i skolans närhet.

Enligt 37 § folkskolans avlöningsreglemente gäller för närvarande, att, om tjänstebostad av tjänlig beskaffenhet anvisas åt en lärare, han är skyldig att mottaga densamma och ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i gällande boställsordning.

Lärarlönesakkunniga föreslå följande ändrade lydelse av förenämnda paragraf.

»Anställes lärare för minst en termin, är han, därest åt honom anvisas tjänstebostad, som står i överensstämmelse med de i gällande boställsordning givna eller med stöd av boställsordningen meddelade bestämmelserna, skyldig att mottaga tjänstebostaden och ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i boställsordningen.

Anvisas tjänstebostad av skoldistrikt, som icke är skyldigt att tillhandahålla läraren sådan bostad, må vederbörande länsstyrelse, där så med hänsyn till bostadens beskaffenhet befinnes skäligt, på framställning av läraren och efter folkskolinspektörens hörande medgiva läraren befrielse tills vidare från skyldigheten att mottaga tjänstebostaden i fråga.»

För vad de sakkunniga i detta sammanhang vidare anfört hänvisas till propositionen s. 16—18.

I samband med frågan om lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad ha *lärarlönesakkunniga* till behandling upptagit två andra frågor, nämligen dels frågan om skyldighet för folkskolans lärare att alltid bo i skolans närhet och dels frågan om skyldighet för nämnda lärare att ha viss mottagning i skolan för elevernas målsmän. De sakkunniga ha påpekat, att för lärare vid rikets allmänna läroverk gäller såväl bosättningsplikt som mottagningskyldighet.

Vad angår bosättningsplikt anse de sakkunniga av flera skäl, att sådan icke bör föreskrivas för folkskolans lärare, åtminstone icke för närvarande. Däremot föreslå de sakkunniga införandet av en begränsad mottagningskyldighet för nämnda lärare.

Å s. 18—19 i propositionen har lämnats redogörelse för vad de sakkunniga härom anfört.

Departementschefen har yttrat följande.

Lärlönesakkunnigas förslag i fråga om lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad innebär ändring av 37 § folkskolans avlöningsreglemente. Fråga om sådan ändring ankommer på chefens för finansdepartementet föredragning. Jag framlägger därför icke något förslag i ämnet men har ansett lämpligt att i nu förevarande sammanhang lämna en redogörelse även för denna del av tjänstebostadsfrågan.

Vad de sakkunniga anfört till stöd för införande av skyldighet för dem av folkskolans lärare, som icke bo i skolans närhet, att under en för mottagning avsedd tid vara för lärjungarnas målsmän tillgängliga i skolan, kan jag biträda. Även i övrigt anser jag förslaget vara väl avvägt och förordar därför detsamma.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att bosättningsplikt av ifrågasatt slag icke nu bör föreskrivas för folkskolans lärare.

Utskottet har icke funnit något att erinra mot vad departementschefen under förevarande avsnitt anfört och föreslagit.

Utskottet.

Tjänstebostads belägenhet.

Enligt gällande boställsordning är huvudregeln, att tjänstebostad skall vara förlagd till särskilt hus i skolans närhet. Viktigaste undantaget från huvudregeln utgör det fall, att skolhuset är avsett för endast en läraravdelning. Ett annat undantagsfall föreligger, då »tjänstebostad ej lämpligen kan förläggas till särskilt hus». Därutöver äger skolöverstyrelsen en allmän rätt att besluta om avvikelse från de angivna bestämmelserna, då sådan avvikelse påkallas på grund av särskilda förhållanden.

Lärlönesakkunniga föreslå ingen saklig ändring av de gällande reglerna, endast en mindre redaktionell ändring av författningstexten.

De sakkunniga ha i detta sammanhang till behandling upptagit frågan om vad som skall förstås med kravet på att tjänstebostad skall vara förlagd till särskilt hus »i skolans närhet». De sakkunnigas överväganden utmynna icke i något förslag. De sakkunniga ha emellertid i frågan anfört följande.

Tjänstebostad skall vara förlagd till särskilt hus »i skolans närhet». Vad med det citerade uttrycket skall förstås, torde icke vara lätt att angiva. Av rättspraxis får man, såvitt de sakkunniga kunnat finna, ej annan vägledning för bedömande av frågan om det största avstånd, som bör kunna inrymmas i begreppet, än att i ett av regeringsrätten avgjort mål en tjänstebostad, som varit belägen på ett avstånd av 1 137 meter från skolan, icke ansetts vara belägen i skolans närhet (Regeringsrättens årsbok 1928, not E 209).

I regel torde det icke möta några svårigheter att avgöra, om en tjänstebostad är belägen i skolans närhet eller ej. Oftast torde nämligen tjänstebostäderna byggas alldeles invid skolorna. Ibland kunna dock särskilda förhållanden medverka till att tjänstebostad förlägges på något avstånd från skolan. Detta kan t. ex. förekomma, om äldre skola på grund av otillräcklighet eller för dålig beskaffenhet ersättes med ny skola och i samband därmed det äldre skolhuset ombygges till tjänstebostäder. Lämpligaste platsen för nya skolhuset kan därvid visa sig vara belägen ett stycke från det äldre skolhuset. Andra fall, då tjänstebostad kan komma att ligga på något avstånd från skolan, äro de, då ett skoldistrikt på grund av skolhusets otillräcklighet måste för skoländamål taga i anspråk i skolhuset eller i dess omedelbara närhet belägna tjänstebostäder och i anledning därav anskaffa nya tjänstebostäder åt lärarna. Vare sig skoldistriktet därvid bygger nya tjänstebostadshus eller köper en fastighet och upplåter den till tjänstebostäder eller anvisar lärarna tjänstebostäder i någon kommunen redan tillhörig fastighet, t. ex. kommunalhus, kan det hända, att de nya tjänstebostäderna icke bliva belägna så nära skolan. För fall som de nu nämnda är det erforderligt, att innebörden i uttrycket »i skolans närhet» kan åtminstone till viss grad bestämmas.

De sakkunniga ha övervägt möjligheten av att i författningstexten närmare precisera den ifrågavarande bestämmelsen men funnit, att en precisering icke är möjlig. Orsaken härtill är, att bedömandet av frågan, om en viss tjänstebostad skall anses vara belägen i skolans närhet eller ej, ofta torde röna inflytande av beskaffenheten av vägen eller vägarna mellan skolan och tjänstebostaden, vilken beskaffenhet ju kan vara mycket olika i olika fall. Då ledning för bestämmande av innebörden i det ifrågavarande uttrycket torde kunna erhållas genom en jämförelse med ett liknande uttryck i annan författningstext, vilja de sakkunniga här rikta uppmärksamheten på bestämmelsen i de sakkunnigas förslag till ändrad lydelse av § 52 punkt 2 folkskolestadgan, att skoldistrikt skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostad, om hyresmarknad icke finnes »i skolans närmare omgivning». Skillnaden i uttryck mellan de båda här avsedda bestämmelserna är medvetet åstadkommen och motsvaras enligt de sakkunnigas uppfattning av en bestämd skillnad mellan de längsta avstånd, som böra medgivas i det ena och det andra fallet. Gäller det frågan, om ett skoldistrikt skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostad åt en lärare, bör nämligen enligt de sakkunnigas uppfattning sådan skyldighet icke anses föreligga, om hyres-

marknad finnes på ett med hänsyn till såväl lärarens som skolans intressen ej oskäligt avstånd från skolan. De sakkunniga anse, att detta avstånd icke lämpligen kan fixeras i författningsbestämmelsen, men med det av de sakkunniga valda uttrycket har avsetts att angiva, att gränserna för det område, inom vilket hyresmarknad skall finnas, torde böra dragas på ett avstånd av ungefär 2 km från skolan, farbar väg. Men om hyresmarknad ej finnes på nämnda avstånd och skyldighet således bör föreligga för skoldistriktet att tillhandahålla tjänstebostad, då bör distriktet enligt de sakkunnigas mening vara skyldigt att tillhandahålla en bostad, som ligger närmare skolan än den på nyss nämnt sätt bestämda yttersta gränsen för det område, inom vilket hyresmarknad skall finnas. Då de sakkunniga i bestämmelsen om tjänstebostads belägenhet föreslagit bibehållande av det i hittillsvarande boställsordningar använda uttrycket »i skolans närhet», ha de sakkunniga varit av den uppfattningen, att nämnda uttryck icke medger så stora avstånd som uttrycket »i skolans närmare omgivning». Enligt de sakkunnigas uppfattning torde man såsom allmän regel böra utgå från att en tjänstebostad icke kan sägas ligga »i skolans närhet», om den är belägen mer än 1 km från skolan. Detta maximiavstånd torde för övrigt enligt de sakkunnigas mening böra medgivas endast i enstaka undantagsfall.

Departementschefen har icke funnit anledning till erinran mot vad de sakkunniga föreslagit i fråga om bestämmelsen om tjänstebostads belägenhet ävensom vad de anfört i fråga om innebörden av uttrycken »i skolans närhet» och »i skolans närmare omgivning».

Under hänvisning till vad utskottet i det föregående under rubriken »Skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad» anfört får utskottet framhålla, att utskottet icke funnit anledning till erinran mot departementschefens under förevarande avsnitt gjorda uttalande.

Utskottet.

Tjänstebostads storlek.

I fråga om tjänstebostads storlek gäller för närvarande (enligt 3 § 1 mom. av 1937 års boställsordning), att tjänstebostad för ordinarie folkskollärare skall innehålla minst tre i lämplig, direkt förbindelse med varandra stående rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter och att tjänstebostad för annan lärare skall innehålla minst ett rum och kök i direkt förbindelse på samma botten med en sammanlagd golvyta av omkring 45 kvadratmeter. Enligt en vid boställsordningen fogad övergångsbestämmelse gällde intill den 1 juli 1943, att tjänstebostad för ordinarie kvinnlig folkskollärare skulle innehålla minst två i lämplig, direkt förbindelse med varandra stående rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter.

Läroarlönesakkunniga ha vid sin behandling av föreliggande fråga haft att taga hänsyn till dels en skrivelse från 1940 års *civila byggnadsutredning* med förslag om sänkning av den sammanlagda golvytan i folk- och småskollärarnas tjänstebostäder från 90 respektive 45 kvadratmeter till

80 respektive 40 kvadratmeter, dels ock en framställning från *Sveriges småskolläraryrkesförbund* med hemställan att storleken av tjänstebostad för småskolläraryrket måtte fastställas till två rum och kök om minst 60 kvadratmeter.

Läraryrkesförbundets förslag och uttalanden beträffande tjänstebostädernas storlek kunna sammanfattas sålunda:

a) Författningsbestämmelsen bör i första hand fastslå den golvyta, som tjänstebostad skall omfatta, och i andra hand giva besked om hur denna golvyta bör vara disponerad.

b) Tjänstebostad för ordinarie folkskollärare bör fastställas att omfatta en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter, lämpligt fördelad på minst tre rum och kök.

c) Tjänstebostad för annan lärare än ordinarie folkskollärare bör fastställas att omfatta en sammanlagd golvyta av omkring 55 kvadratmeter, lämpligt fördelad på två rum och kök.

d) De sakkunniga säga sig förutsätta, att tjänstebostad, som uppföres efter nya boställsordningens ikraftträdande, icke gives mindre golvyta än angivna 90 respektive 55 kvadratmeter.

e) Under vissa förutsättningar bör såsom tjänstebostad för ordinarie folkskollärare, som är ensamstående, kunna tills vidare godkännas mindre bostad än under b) sägs, dock minst av den storlek, varom förmåles under c).

f) Erforderliga undantagsbestämmelser för redan befintliga (enligt de sakkunnigas terminologi »äldre») tjänstebostäder böra meddelas. Härvid böra tills vidare såsom tjänstebostäder generellt godkännas bostad för ordinarie kvinnlig folkskollärare, om den har en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter, och bostad för icke-ordinarie folkskollärare eller för småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskola, om den har en sammanlagd golvyta av omkring 45 kvadratmeter. Annan än nu nämnd äldre tjänstebostad med för liten golvyta bör kunna godkännas tills vidare genom särskilt beslut av skolöverstyrelsen. I samtliga fall böra undantagsbestämmelserna givas på visst sätt begränsad giltighetstid.

Beträffande storleken av tjänstebostad åt »annan lärare» ha *fem länsstyrelser* föreslagit större golvyta än enligt de sakkunnigas förslag. Fyra av dessa länsstyrelser ha föreslagit en golvyta av 60 kvadratmeter, medan den femte länsstyrelsen ansett 65 kvadratmeter mera tillfredsställande.

Departementschefen har anfört följande.

De sakkunnigas förslag i fråga om golvytorna i tjänstebostäderna innebär bibehållande av en golvyta av omkring 90 kvadratmeter i tjänstebostad för ordinarie folkskollärare och höjning från omkring 45 till omkring 55 kvadratmeter av golvytan i tjänstebostad för annan lärare. Gentemot det förstnämnda förslaget föreligger vissa avvikande åsikter i yttrandena. De

sakkunniga ha emellertid i betänkandet upptagit till behandling tidigare föreliggande yrkanden av enahanda innebörd som de nu i yttrandena gjorda men icke funnit sig kunna tillstyrka bifall till något av dessa yrkanden. För egen del biträder jag de sakkunnigas förslag i fråga om golvytan i tjänstebostad för ordinarie folkskollärare, vilket förslag synes mig väl avvägt ur skilda synpunkter.

Beträffande golvytan i tjänstebostad för annan lärare har såväl av lärarrepresentanterna som i vissa yttranden påyrkats fastställande av större golvyta än den av de sakkunniga föreslagna. För egen del har jag funnit, att övervägande skäl tala för en ökning av golvytans storlek till omkring 60 kvadratmeter.

Vad de sakkunniga i övrigt föreslagit och uttalat i fråga om tjänstebostads storlek föranleder ingen erinran från min sida.

Utskottet biträder departementschefens ifrågakvarande förslag.

Utskottet.

Tjänstebostads bekvämligheter.

Med »bekvämligheter» förstå de sakkunniga i detta sammanhang vatten (medelst i bostaden indragen vattenledning), avlopp, elektriskt ljus, centraluppvärmning, badrum och vattenklosett. I denna betydelse använda de sakkunniga även uttrycket »de moderna bekvämligheterna». I vissa fall användes dessutom uttrycket »primärbekvämligheterna». De sakkunniga avse härmed bekvämligheterna vatten, avlopp och elektriskt ljus.

Gällande boställsordning — vars bestämmelser i detta hänseende äro likalydande med 1918 års boställsordnings — innehåller ingen annan föreskrift om bekvämligheter än följande föreskrift om vatten: »I tjänstebostad eller dess närhet skall finnas tillgång till friskt och gott vatten i för tjänstnehavarens hushåll tillräcklig mängd». Som av ordalydelsen framgår, innebär detta icke något krav på att tjänstebostad skall vara försedd med i bostaden indragen vattenledning.

Av de förut intagna statistiska uppgifterna framgår, att under vårterminen 1942 endast ungefär 7 procent av samtliga tjänstebostäder för lärare vid folk- och småskolor voro försedda med alla de moderna bekvämligheterna. I ungefär 27 procent av antalet tjänstebostäder funnos bekvämligheterna vatten, avlopp, elektriskt ljus och centralvärme, eventuellt någon därutöver men ej alla bekvämligheterna. Ungefär 31 procent av tjänstebostäderna voro försedda med »primärbekvämligheterna» vatten, avlopp och elektriskt ljus, medan i ungefär 35 procent av bostäderna dessa primärbekvämligheter saknades helt eller delvis.

Lärlönesakkunnigas förslag till bestämmelser i fråga om bekvämligheter kunna i korthet angivas så:

1. Såsom huvudregel skall för såväl nya som äldre tjänstebostäder gälla, att varje tjänstebostad skall förses med bekvämligheterna vatten, avlopp, elektriskt ljus, vattenklosett, centraluppvärmning och badrum.

2. Ett för alla tjänstebostäder gällande undantag från huvudregeln bör medgivas. Om nämligen betydande svårigheter föreligga för tjänstebostads förseende med vatten, avlopp eller elektriskt ljus, bör skolöverstyrelsen kunna på framställning av skoldistriktet medgiva, att bostaden i avvaktan på svårigheternas övervinnande må sakna en eller flera av nämnda bekvämligheter. För tid, varunder tjänstebostad medgives sakna vatten, må den ock sakna badrum och vattenklosett men ej centraluppvärmning.

3. Äldre tjänstebostad måste tills vidare godkännas såsom tjänstebostad även om den skulle sakna alla de moderna bekvämligheterna. Vid den första om- eller tillbyggnad eller mera omfattande reparation, som sker efter den nya boställsordningens ikraftträdande, skall bostaden dock, såvitt möjlighet därtill föreligger, förses med alla de ifrågavarande bekvämligheterna. Underlåtes detta, trots att möjlighet därtill förelegat, får bostaden sedan icke i befintligt skick godkännas såsom tjänstebostad. Oberoende av när om- eller tillbyggnad eller mera omfattande reparation kommer att äga rum skall varje äldre tjänstebostad vara försedd med primärbekvämligheterna inom fem år från dagen för den nya boställsordningens ikraftträdande.

Departementschefen har yttrat följande.

Avsaknaden av bestämmelser om vilka bekvämligheter lärarna skola ha rätt att kräva i sina tjänstebostäder har onekligen varit en brist i den nuvarande boställsordningen. Jag delar därför de sakkunnigas uppfattning, att dylika bestämmelser böra intagas i den nya boställsordningen.

Olika meningar kunna helt naturligt göra sig gällande, när det gäller frågan om huru många av de moderna bekvämligheterna, som skola obligatoriskt kunna fordras i folk- och småskollärarnas tjänstebostäder. För egen del anser jag, att de sakkunniga anført fullt tillfredsställande skäl för sitt huvudförslag, att varje tjänstebostad skall förses med alla de moderna bekvämligheterna. Särskilt med hänsyn till den fortsatta höjning av bostadsstandarden i allmänhet, som kan förutses för landsbygdens del, synes det mig icke tillfredsställande att nu fastställa en huvudregel med lägre krav. Som de sakkunniga ock anført, erfordras emellertid vissa möjligheter till undantag från en sådan huvudregel. De sakkunnigas förslag till undantagsbestämmelser synas mig väl avvägda med hänsyn till såväl skoldistriktens som lärarnas berättigade intressen. Dock torde möjligen den föreslagna femårsfristen för primärbekvämligheternas införande kunna komma att visa sig för kort på grund av förhållanden, varöver skoldistriktet ej kunna råda. Skulle så bliva förhållandet, torde frågan om en eventuell förlängning av fristen få upptagas vid en senare tidpunkt.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit något att erinra mot vad departementschefen här anført och föreslagit.

Bränsle och bränsleersättning.

Enligt 6 § gällande boställsordning för lärare vid folk- och småskolor skall med tjänstebostad följa ved eller annat för uppvärmning av bostaden lämpligt bränsle till lärarens husbehov. Läraren äger erhålla veden upphug-

gen och framforslad till samt inlagd i den till bostaden hörande vedboden. Vedens sönderhuggning skall ombesörjas av läraren. I 9 § 2 punkten föreskrives vidare, att lärare skall vinnlägga sig om sparsamhet i användningen av honom tilldelat bränsle samt att lärare icke får avyttra eller från tjänstebostad bortföra bränsle, som åtföljer bostaden. Ersättning för bränslet beredes skoldistriktet därigenom, att de i 38 § folkskolans avlöningsreglemente angivna hyresavdragsbeloppen utmätts så, att de beräknats innefatta både egentlig hyra och ersättning för bränsle.

Lärlönesakkunniga föreslå, att i den nya boställsordningen icke skall införas någon bestämmelse om att bränsle skall medfölja tjänstebostad.

Till stöd för sitt förslag anföra de sakkunniga i huvudsak följande.

Systemet med fritt bränsle har såväl fördelar som nackdelar. För systemet talar bland annat följande. Då skoldistrikt genom centrala uppköp stundom torde ha möjlighet att erhålla bränslet billigare än den enskilde läraren torde kunna, kan bostadens uppvärmning förbilligas genom att bränslet tillhandahålles av skoldistriktet. Om flera lärare bebo ett tjänstebostadshus med centraluppvärmning, innebär systemet med fritt bränsle färre irritationsmoment än ett system, där lärarna gemensamt skola skaffa bränsle för eldning av värmepannan. Slutligen medför systemet med fritt bränsle, att ett skoldistrikt, som tillhandahåller en tjänstebostad som är dålig och svår att uppvärma, självt får stå för den på grund av bostadens dåliga beskaffenhet ökade uppvärmningskostnaden, vilket bör göra skoldistriktet mera villigt att försätta tjänstebostaden i bättre skick.

Mot systemet med fritt bränsle talar bland annat, att detta system icke medger fritt konsumtionsval. Bränsleförbrukaren bestämmer varken bränslets art, beskaffenhet, kvalitet eller kvantitet. En annan nackdel med systemet utgör svårigheten för skolstyrelserna att i varje särskilt fall avgöra, hur mycket bränsle som bör medfölja tjänstebostad. Denna fråga har varit föremål för regeringsrättens prövning i ett par fall. I praxis torde man för närvarande många gånger godtaga regeringsrättens beslut i de nämnda fallen såsom anvisningar beträffande den erforderliga bränslemängden. Skall systemet bibehållas, torde emellertid böra övervägas, om icke lämpligast vore, att i boställsordningen angäves, hur mycket bränsle som borde tillhandahållas i de särskilda fallen. — Mot systemet talar även, att det från ekonomiska synpunkter icke är lämpligt med fritt bränsle. Det inbjuder nämligen ej till sparsamhet med bränslet. — Slutligen må framhållas, att, såvitt de sakkunniga kunnat utröna, folkskolans lärare äro de enda, åt vilka tillhandahålles bränsle till tjänstebostäderna.

Vid ett övervägande av frågan, om det nuvarande systemet bör bibehållas eller ersättas med ett annat, är att märka, att två av systemets fördelar icke med nödvändighet behöva gå förlorade i ett annat system. Irritationsmomenten i samband med en gemensam centraluppvärmning kunna till största delen elimineras, om för dylikt fall delaktigheten i arbete och kostnad i författningsväg noggrant regleras. Skoldistrikts särskilda intresse av att tillhandahålla tjänstebostäder, som äro bra ombonade och lätta att uppvärma, kan ock bibehållas, om nämligen föreskrift gives om nedsättning av hyresavdraget för en tjänstebostad, som är särskilt svår att uppvärma.

Med hänsyn till det i nästföregående stycke anförda kunna de sakkunniga icke finna det nuvarande systemets fördelar överväga dess nackdelar. Dessutom kunna de sakkunniga ej finna det motiverat, att folkskolans lärare även i fortsättningen skola intaga en särställning i nu ifrågavarande hänseende. På grund härav föreslå de sakkunniga, att i nya boställsordningen icke införes någon bestämmelse om att bränsle skall medfölja tjänstebostad. Folkskolans lärare bliva härigenom likställda med statens befattningshavare och med lärarna vid de högre kommunala skolorna. Vidare föreslå de sakkunniga, att hyresavdragen omräknas till att endast innefatta egentlig hyra för tjänstebostaden samt att i boställsordningen intagas bestämmelser i de i nästföregående stycke angivna avseenden.

Lärlönesakkunniga ha i sitt förslag till ny boställsordning intagit vissa bestämmelser om fördelning av bränslekostnaderna för det fall, att tjänstebostad är försedd med centraluppvärmning och värmeledningssystemet omfattar jämväl andra lokaler. De av lärlönesakkunniga föreslagna bestämmelserna finnas intagna i 18 § av deras förslag till boställsordning. Paragrafen har följande lydelse.

18 §.

1 mom. Är tjänstebostad försedd med centraluppvärmning och omfattar värmeledningssystemet jämväl annan kommunen tillhörig lokal än tjänstebostad men icke lokal, som ej tillhör kommunen, åligger det skoldistriktet att ombesörja uppvärmningen.

Bostadsinnehavaren är skyldig att kvartalsvis i efterskott lämna skoldistriktet ersättning för uppvärmningen av tjänstebostaden. Denna ersättning skall utgöra så stor del av skoldistriktets kostnad för det i värmeledningssystemet använda bränslet, beräknad efter självkostnadspris, som tjänstebostadens volym utgör av hela den uppvärmda volymen.

2 mom. Är tjänstebostad försedd med centraluppvärmning och omfattar värmeledningssystemet jämväl annan tjänstebostad eller andra tjänstebostäder men icke andra lokaler än dessa bostäder, äro bostadsinnehavarna gemensamt ansvariga för uppvärmningens ombesörjande och bränslekostnaden. Varje bostadsinnehavare bär därvid så stor del av ansvaret, som volymen av hans tjänstebostad utgör av summan av de till värmeledningssystemet anslutna tjänstebostädernas volymer.

Om någon av bostadsinnehavarna så påfordrar, är dock skoldistriktet skyldigt att anskaffa bränsle och ombesörja uppvärmningen av i första stycket avsedda tjänstebostäder. Bostadsinnehavarna äro i så fall skyldiga att kvartalsvis i efterskott bereda skoldistriktet ersättning för dess självkostnader för uppvärmningens ombesörjande och för det använda bränslet. Beträffande ersättningsskyldighetens fördelning mellan bostadsinnehavarna skall gälla vad i första stycket stadgas i fråga om fördelningen av där avsett ansvar.

De sakkunniga ha till stöd för sitt förslag anført i huvudsak följande.

1 mom. avser det fall, att värmeledningssystemet omfattar en eller flera tjänstebostäder samt dessutom annan kommunen tillhörig lokal, t. ex. skollokal. För detta fall ha de sakkunniga ansett skäligt, att det alltid ålägges skoldistriktet skyldighet att ombesörja uppvärmningen. För kostnaderna

för detta ombesörjande bör skoldistriktet icke äga utfå någon gottgörelse av tjänstebostadsinnehavare, då distriktet ändå måste ombesörja uppvärmning av den lokal, som jämte tjänstebostaden eller tjänstebostäderna omfattas av värmeledningssystemet. Däremot bör tjänstebostadsinnehavare betala sin andel i bränslekostnaderna.

2 mom. avser det fall, då värmeledningssystemet omfattar två eller flera tjänstebostäder men icke några andra lokaler. Huvudregeln bör enligt de sakkunnigas mening i detta fall vara, att tjänstebostadsinnehavarna gemensamt skola vara ansvariga för uppvärmningens ombesörjande och bränslekostnaderna. Med hänsyn till intresset av att i möjligaste mån undvika oenighet mellan tjänstebostadsinnehavarna i fråga om uppvärmningen och kostnaderna därför, bör huvudregeln emellertid kompletteras med två andra regler. För det första bör enligt de sakkunnigas uppfattning införas den föreskriften, att om någon av bostadsinnehavarna så påfordrar, skoldistriktet skall vara skyldigt att anskaffa bränsle och ombesörja uppvärmningen. Denna skyldighet för skoldistriktet skall alltså inträda, så snart någon av bostadsinnehavarna det begär, oberoende av de meningar i frågan, som hysas av de andra bostadsinnehavarna. I detta fall skall skoldistriktet dock äga rätt att av tjänstebostadsinnehavarna kräva ersättning för sina självkostnader i anledning av uppvärmningens ombesörjande samt dessutom helt naturligt för sina kostnader för bränslet. — Den andra kompletterande bestämmelse, som bör meddelas, avser fördelningen tjänstebostadsinnehavarna emellan av ansvar och kostnader för uppvärmningen. Ansvaret fördelas enligt de sakkunnigas uppfattning mest rättvist, om till fördelningsgrund väljes tjänstebostädernas volymer.

Byggnadsstyrelsen har ansett, att sista stycket i andra momentet borde utgå, när det enligt byggnadsstyrelsens mening icke funnes anledning att frångå det vid tjänstebostäder allmänt brukliga systemet, att boställshavarna gemensamt skola ombesörja eldning. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* har föreslagit, att bestämmelserna i första momentets andra stycke skola ändras därhän, att ersättningen för uppvärmningen kommer att innefatta jämväl ersättning för arbetet därmed, detta för att man icke skall särskilt gynna dem, vars tjänstebostad har ett med annan kommunen tillhörig lokal gemensamt värmeledningssystem. *Länsstyrelsen i Örebro län* har förklarat, att den icke kunde dela de sakkunnigas uppfattning, att den rättvisaste fördelningen vore den som skedde efter volymerna. Enligt länsstyrelsens mening borde ersättningen utgå i form av särskilt avdrag å lönen, bränsleavdrag, fastställt efter ortsgrupp och bostadens storlek.

I en den 13 september 1946 dagtecknad skrift har *styrelsen för Sveriges folkskolläraryrkeförbund* — under motivering att de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna skulle medföra, att läraren ibland finge betala oskäligt stor del av de gemensamma bränslekostnaderna — hemställt om fastställande av helt andra grunder för beräkningen av lärarens kostnadsandel. Enligt förbundsstyrelsens förslag skulle tjänstebostadsinnehavaren gälda ersättning enligt vissa av Kungl. Maj:t för varje år fastställda belopp för den beräknade bränslekostnaden för varje kubikmeter upp-

värmd rumsvolym. Dessutom föreslår förbundsstyrelsen att samma beräkningssätt skall tillämpas för varje annan tjänstebostad, som är för stor eller för kall eller har olämpliga uppvärmningsanordningar. Det sistnämnda förslaget innebär i verkligheten ett bibehållande av nu gällande system, vilket än tydligare framgår av det samtidigt av förbundsstyrelsen föreslagna stadgandet, att skoldistriktet i vissa fall skall hålla tjänstebostadsinnehavare även med bränsle till hushållet samt att bostadsinnehavaren i så fall skall därför betala ersättning med ett av Kungl. Maj:t fastställt belopp.

Departementschefen anför i huvudsak följande.

Lärlönesakkunniga ha föreslagit, att i nya boställsordningen icke skall införas någon bestämmelse om att bränsle skall medfölja tjänstebostad. Härigenom kommer folk- och småskolläraernas särställning i detta hänseende att upphöra. Remissmyndigheterna ha på några få undantag när icke framställt någon erinran mot förslaget. För egen del anser jag, att de sakkunniga framlagt bärande skäl för sitt förslag, och är därför beredd att förorda detsamma.

Borttages det s. k. fria bränslet, får varje tjänstebostadsinnehavare själv anskaffa bränsle och ombesörja uppvärmningen av sin bostad. Är tjänstebostad försedd med centraluppvärmning och omfattar värmeledningssystemet jämväl annan lokal eller andra lokaler, kan gemensamt ansvar för uppvärmningens ombesörjande och bekostande icke undvikas. Fördelningen av detta ansvar kan lätt giva upphov till irritationsmoment av olika slag. För att i möjligaste mån eliminera riskerna härför ha de sakkunniga föreslagit, att för de fall, då värmeledningssystemet omfattar flera kommunen tillhöriga lokaler men icke lokaler, som ej tillhöra kommunen, delaktigheten i arbete och kostnad skall i författningsväg noggrant regleras. De sakkunnigas författningsförslag i ämnet — intaget i 18 § av förslaget till ny boställsordning — har emellertid mött kritik från flera håll. För egen del finner jag förslaget i huvudsak lämpligt avvägt ur olika synpunkter och ägnat att åstadkomma den önskade rättvisan i fördelningen av bränslekostnaderna.

Vad angår de föreslagna skärpningarna av bestämmelserna, är jag icke beredd att förorda desamma. Ej heller har vad styrelsen för Sveriges folkskolläraryrke förbund anfört övertygat mig om behovet av ändrade beräkningsgrunder mer än i ett avseende. Det synes mig lämpligt, att de sakkunnigas förslag kompletteras med en bestämmelse om att vid beräkning av tjänstebostads volym hänsyn icke får tagas till större golvyta än 100 respektive 65 kvadratmeter eller till rumshöjd överstigande 3,0 meter.

I *motionen I: 388* har anförts bland annat följande.

Beträffande tjänstebostädernas uppvärmning torde det vara lämpligare att ansluta så mycket som möjligt till nu gällande ordning. I de fall, då värmeanläggning är gemensam för flera tjänstebostäder, bleve det säkerligen enklast och mest irritationsfritt, att liksom distriktet ombesörjer skolans uppvärmning det också ombesörjer lärarbostädernas, mot ersättning efter självkostnadspris. I de fall, då värmeledning saknas, ställer sig saken något annorlunda i fråga om uppvärmningens ombesörjande. Däremot förefaller

det knappast finnas vägande skäl för att frångå den nuvarande ordningen, enligt vilken distriktet tillhandahåller bränsle mot en viss bestämd ersättning. Därigenom undslipper distriktet att uppföra särskilda vedbodas till tjänstebostadsinnehavarna i de fall, då bostäderna ligga i skolans omedelbara närhet, och därigenom torde även en del andra konflikthanledningar undgås. Mest ändamålsenligt synes sålunda vara, att den blivande hyresersättningen konstrueras så, att den även inkluderar ersättning för bostädernas uppvärmning eller, där värmeledning saknas, därför erforderligt bränsle allenast. Det kan visserligen invändas, att när i det senare fallet bostadsinnehavaren själv ombesörjer eldningen, borde ersättningen utgå med lägre belopp. Men det synes knappast vara anledning att i detta fall göra någon åtskillnad. Dels utgör ju frånvaron av värmeledning anledning till att bostaden placeras i lägre hyresklass, och dels är det att betrakta som en övergående företeelse, att värmeledning saknas. Följaktligen synes den föreslagna § 18 i boställsordningen böra få den innebörden, att där tjänstebostad är försedd med central uppvärmningsanordning åligger det skoldistriktet att mot ersättning för självkostnaden ombesörja uppvärmningen och tillhandahålla därför erforderligt bränsle och i de fall, då sådan värmeanordning saknas, tillhandahålla mot ersättning för självkostnaden för uppvärmningen erforderligt bränsle. I bägge fallen bör av rent praktiska skäl gälla, att distriktet tillhandahåller i förekommande fall erforderligt bränsle för matlagning. Den överensstämmelse man velat eftersträva med vad som gäller för befattningshavare inom andra förvaltningsområden torde i princip få anses vara uppnådd i och med att bostadsinnehavaren får betala för vad som sålunda erhålles.

I *motionen II: 587* har framhållits bland annat följande.

Bestämmelsen, att skoldistriktet kan åläggas att skaffa bränsle och ordna med uppvärmningen, anse vi olämplig. Då huvudprincipen är, att lärarna själva skola bekosta bränslet och svara för eldningen, bör något undantag från denna regel icke äga rum beträffande hus, som innehålla flera tjänstebostäder men icke andra lokaler.

Om en tjänstebostad är försedd med centraluppvärmning och värmeledningssystemet omfattar även annan kommunen tillhörig lokal än tjänstebostad, är skoldistriktet skyldigt att ombesörja uppvärmningen. Bostadsinnehavaren är skyldig att lämna ersättning för det för uppvärmningen av hans bostad proportionsvis använda bränslet, men däremot vill det av förslaget till författningen synas, som om han ej ägde skyldighet att ersätta kostnaderna för själva eldningen. Enligt vår mening bör bostadsinnehavaren vara förpliktad att även i detta avseende ersätta skoldistriktet dess självkostnader.

Utskottet biträder vad departementschefen här anført och föreslagit och har alltså icke funnit sig böra tillstyrka de i motionerna I: 388 och II: 587 framställda förslagen. Med anledning av vad i sistnämnda motion anförts vill utskottet framhålla, att vid den blivande klassificeringen av tjänstebostäderna hänsyn kan tagas bland annat även till i motionen berörda förhållanden.

Utskottet.

Ersättning för tjänstebostad (Hyresavdrag).

Gällande bestämmelser om ersättning för tjänstebostad återfinnas i 38 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619). Paragrafen har följande lydelse.

1 mom. För tjänstebostad jämte bränsle skall lärare månadsvis i efterskott lämna ersättning genom avdrag å avlöningen eller genom kontant inbetalning, i den mån utgående avlöningsbelopp ej förslår till avdraget (*hyresavdrag*).

2 mom. Hyresavdraget skall, där ej annat följer av tredje och fjärde styckena här nedan, för olika hyresgrupper utgå med följande belopp, för redovisningsår räknat:

För tjänstebostad innehållande	Hyresgrupp								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	Kronor								
1 rum och kök	330	414	498	582	666	750	834	918	1 002
2 rum och kök	492	624	756	888	1 020	1 152	1 284	1 416	1 548
3 rum och kök	660	834	1 008	1 182	1 356	1 530	1 704	1 878	2 052

Fördelningen å nämnda nio hyresgrupper av de orter, där lärarna äro stationerade, fastställas av Kungl. Maj:t på grundval av utredning rörande de för orterna gällande hyreskostnaderna.

Innehåller tjänstebostad större antal rum än boställsordningen föreskriver, skall lärare icke på grund härav vidkännas högre hyresavdrag än eljest.

Uppfyller tjänstebostaden i väsentliga avseenden icke fordringarna i boställsordningen, skall skolstyrelsen nedsätta hyresavdraget med skäligt belopp.

Hyresavdragsbeloppen äro desamma som i 1937 års avlöningsreglemente (sv. förf. saml. nr 868, § 14), om därtill lägges den år 1941 i anledning av de stegrade bränsleprisen beslutade särskilda bränsleersättningen av 24 kronor för år och eldstad. Beträffande de överväganden, som ligga till grund för hyresavdragsbeloppens fixerande, torde få hänvisas till 1936 års lärarlönesakkunnigas betänkande den 27 november 1936 (stat. off. utr. 1936: 48) s. 63—67 samt till prop. 1937: 270, s. 31—33 och 35, och till prop. 1941: 175, s. 4—12.

I de år 1937 fastställda hyresavdragen ingick ersättning för bränsle till ett uppskattat belopp av 40 kronor för år och eldstad. Den egentliga hyran för tjänstebostad beräknades alltså till följande belopp.

För tjänstebostad innehållande	Hyresgrupp								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	Kronor								
1 rum och kök	202	286	370	454	538	622	706	790	874
2 rum och kök	300	432	564	696	828	960	1 092	1 224	1 356
3 rum och kök	404	578	752	926	1 100	1 274	1 448	1 622	1 796

Lärarlönesakkunniga föreslå, att tjänstebostäderna för bestämmande av hyresavdrag skola indelas i klasser med hänsyn till beskaffenheten och att skilda hyresavdragsbelopp skola fastställas för de särskilda klasserna. Nya tjänstebostäder skola enligt förslaget indelas i två klasser, A och B, och äldre tjänstebostäder i tre klasser, A, B och C. Klassificering bör ske vid syn. För de äldre tjänstebostädernas del bör den ske vid en särskild klassificeringssyn, som måste hållas innan de nya bestämmelserna om hyresavdrag, graderade med hänsyn till klassindelningen, kunna vinna tillämpning. Ny tjänstebostad bör i regel klassificeras vid den avsyn, som bör äga rum sedan tjänstebostaden färdigställts. Utöver variationen med hänsyn till olika klasser böra hyresavdragen liksom hittills helt naturligt variera med hänsyn till bostädernas rumsantal. Nedsättning av det i författning fastställda hyresavdraget skall icke få ske utom i två särskilt angivna undantagsfall. Nedsättning med skäligt belopp bör nämligen ske, dels om tjänstebostads golvyta är väsentligt mindre än vad i boställsordningen föreskrives, och dels om upplåten tjänstebostad på grund av sin beskaffenhet är svår att uppvärma.

Hyresavdragen böra vidare enligt de sakkunnigas uppfattning alltfort utgå med i författning fastställda, generella belopp, varierande med hänsyn till olika hyresgrupper. Bestämmelsen om hyresavdragsbeloppen bör dock överflyttas från folkskolans avlöningsreglemente till den nya boställsordningen. De sakkunniga ha framfört de allmänna synpunkter, som enligt de sakkunnigas uppfattning böra vara vägledande vid bestämmandet av hyresavdragsbeloppens storlek. Däremot ha de sakkunniga av olika orsaker funnit sig icke böra föreslå någon hyresreglering nu, ej ens en provisorisk reglering. I stället ha de sakkunniga föreslagit, att de nuvarande hyresavdragsbeloppen — alltfort inbegripande bränsleersättning — få gälla intill den dag, då en ny dyrortsgradering och en allmän lönereglering genomföres.

De sakkunniga ha icke framlagt förslag till nya hyresavdragsbelopp. De ha emellertid i betänkandet redogjort för de allmänna synpunkter, som enligt de sakkunnigas uppfattning böra vara vägledande vid utmätandet av dessa belopp. I detta hänseende ha de sakkunniga anfört följande.

Tjänstebostad skall i ett bruttolönesystem principiellt icke vara en avlöningsförmån. Skulle så bliva förhållandet, motverkas nämligen ett av ändamålen med ett med noggranna föreskrifter försett avlöningsreglemente och ett för statsbidrag stadgat villkor, sådant som det för folkskolans lärarlöner uppställda, att avlöningen skall utgå i enlighet med vad därom stadgats. Med avlöningsreglementets noggranna bestämmelser och det omförmälda statsbidragsvillkoret avses nämligen, bland annat, att såvitt möjligt åstadkomma garantier för rättvisa befattningshavarna emellan. För att så skall ske, skulle tydligen fordras, att befattningshavarens, i detta fall lärarens, avlöningsförmåner icke få röna inverkan av om tjänstebostad till-

handahålles eller ej. Sådan inverkan undvikas emellertid endast, om läraren får för anvisad tjänstebostad betala lika stor hyra, som han i fria hyresmarknaden — om sådan finnes eller funnes — skulle få giva för en likvärdig hyresbostad på orten. Från angivna synpunkter skulle alltså för varje tjänstebostad hyresavdraget fastställas till ett belopp, motsvarande den hyra som bostaden kan beräknas skola ha betingat om den uthyrts i fria marknaden. En anpassning av hyrorna för tjänstebostäderna efter hyresnivån på orten måste också vara naturlig med hänsyn till att dyrortsgraderingen av lönerna till stor del beror på att hyrorna äro olika höga på olika orter.

Vid hyressättningen av tjänstebostäderna för folkskolans lärare måste emellertid — såsom ock torde ske vid hyressättningen av tjänstebostäder för statliga befattningshavare — hänsyn även tagas till den bundenhet och eventuellt den olägenhet, som uppkommer för läraren därigenom, att han icke får själv med hänsyn till sina personliga förhållanden välja bostad och plats för densamma. Till följd av denna bundenhet för bostadsinnehavaren måste nämligen tjänstebostaden anses vara något mindre värd än eljest jämbördiga lägenheter i fria marknaden. Det mindre värdet äger tjänstebostaden alltså just för att den är tjänstebostad. Då hyran enligt den ovan uppställda huvudregeln principiellt skall utgöra tjänstebostadens hyresvärde, följer av det sagda, att hyresavdragen för tjänstebostäderna böra fastställas till något lägre belopp än de, till vilka de enligt huvudregeln bort fastställas.

Dessa av de sakkunniga framförda allmänna synpunkter giva närmast vid handen, att det lämpligaste vore att även i fråga om folk- och småskolläraernas tjänstebostäder övergå till det eljest allmänt tillämpade systemet med individuell hyressättning. Efter en undersökning av vad som tidigare vid skilda tillfällen yttrats i denna fråga ha de sakkunniga dock stannat för att föreslå bibehållande av det hittillsvarande systemet med i författning fastställda, generella belopp, varierande med hänsyn till olika hyresgrupper. De sakkunniga ha emellertid i detta sammanhang uttalat, att detta av speciella omständigheter föranledda sätt för hyrornas reglering icke bör försätta lärarna i annan ställning än de skolat intaga, om det naturligare sättet med individuell värdering tillämpats. Fördenskull böra såväl hyresavdragen som orternas fördelning på olika hyresgrupper kunna ändras under löpande löneregleringsperiod.

Statskontoret har anfört bland annat följande.

Det bör även enligt statskontorets mening vara av vikt att fasthålla vid den av de sakkunniga angivna principen, att läraren bör i huvudsak betala lika stor hyra, som han i fria hyresmarknaden — om sådan funnes — skulle fått giva för en likvärdig bostad å orten. Om hyran sättes lägre skulle detta medföra, att läraren finge en förtäckt löneförmån, vilket måste stå i strid med avlöningsreglementets principer. Orättvisorna med en dylik hyresavvägning bliva särskilt påtagliga ifråga om folkskolans lärare, vilka äro spridda över hela landet och kunna tjänstgöra i närliggande skolor, av vilka den ena kan vara förenad med tjänstebostad, medan vid den andra med hänsyn till förefintlig hyresmarknad sådan bostad icke finnes. I ett

dylikt fall skulle, om man icke fasthölle vid principen, läraren vid förstnämnda skola erhålla en bostad, vars motsvarighet hans kollega i den närliggande skolan icke kunde hyra för ett belopp, motsvarande hyresavdraget. Det torde med hänsyn härtill framstå som angeläget, att spørgsmålet om storleken och beskaffenheten av folk- och småskollärarnas tjänstebostäder ses mot bakgrunden av vad en befattningshavare i dessa lärares löneställning normalt kan av sina löneförmåner avsätta för bostad, som anskaffas i den fria hyresmarknaden.

I detta sammanhang tillåter sig statskontoret erinra, att frågan om hyresättning för statliga tjänstebostäder varit föremål för prövning av 1942 års riksdag i samband med anvisandet av medel för ett bostadshus för postverkets räkning i Krylbo. Härvid framhöll dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet (prop. 153 s. 6) bland annat, att en tillämpning av lägre hyror för bostäder i statens fastigheter än de å orten eljest förekommande hyror skulle innebära en indirekt löneförmån för de statstjänstemän, som erhålla tillfälle att hyra i dylika fastigheter. På grund av här angivna förhållanden förutsatte departementschefen en hyresättning, vilken så nära som möjligt anslöte sig till den rådande hyresnivån för jämförliga bostäder på orten. I den mån genom en sådan hyresättning avkastningen å bostadsfastigheten icke komme att motsvara minst sex procent av byggnadskostnaden, borde i besparingssyfte övervägas sänkning av byggnadens allmänna standard.

Beträffande vad i detta sammanhang ytterligare anförts av de sakkunniga och i remissyttrandena hänvisas till propositionen s. 43—50.

Departementschefen har yttrat följande.

Vad de sakkunniga föreslagit i fråga om klassindelning av tjänstebostäderna för bestämmande av hyresavdragen synes mig vara mycket lämpligt och ägnat att borttaga vissa nu förekommande orättvisor. De föreslagna bestämmelserna synas mig väl avvägda även i sina detaljer.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att någon reglering av hyresavdragsbeloppen icke bör ske nu. Denna fråga torde först framdeles böra upptagas till behandling. I anledning härav anser jag det ej heller lämpligt att nu taga ställning till de allmänna synpunkter på frågan om hyresavdragsbeloppens utmätande, som de sakkunniga anfört.

Utskottet har icke funnit annat att erinra mot vad departementschefen under detta avsnitt anfört än att utskottet med anledning av vad i motionen I: 388 därom framhållits förutsätter, att förslag rörande hyresavdragsbeloppets storlek och statsbidrag till lärarlönerna komma att av Kungl. Maj:t föreläggas 1947 års riksdag. Den av de sakkunniga och statskontoret berörda frågan om hyressättningen av här ifrågavarande tjänstebostäder till lägre belopp än som skulle utgå i den fria hyresmarknaden torde enligt utskottets mening i nu förevarande sammanhang böra hållas öppen för att prövas i samband med ovannämnda förväntade förslag till 1947 års riksdag.

Utskottet.

Syn.

Bestämmelser om syn finnas för närvarande i 10 § av boställsordningen.

Vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag, att alla tjänstebostäder skola klassificeras, blir det erforderligt med en utbyggnad av syneinstitutet, så att detta kommer att omfatta två olika slag av syneförrättningar, lämpligen benämnda *klassificeringssyn* och *underhållssyn*.

Klassificeringssyn.

Innan de nya bestämmelserna om hyresavdrag kunna vinna tillämpning, måste samtliga tjänstebostäder klassificeras. Då för närvarande finnas något mer än 14 000 tjänstebostäder, måste klassificeringen av dessa taga en rätt betydande tid.

De sakkunniga föreslå, att den första, grundläggande klassificeringen skall i varje inspektionsområde utföras av en synenämnd, i vilken statens vederbörande folkskolinspektör skall vara ordförande och som dessutom skall bestå av två av länsstyrelsen utsedda personer, varav den ene bör vara byggnadssakkunnig och den andre i allmänna värv betrodd. Synen bör förrättas i närvaro av representant för skolstyrelsen samt vederbörande tjänstebostadsinnehavare eller ombud för denne. Vid klassificeringen skall beträffande varje tjänstebostad fastställas om bostaden kan godkännas såsom tjänstebostad enligt boställsordningens krav och — därest detta kan ske — till vilken klass tjänstebostaden skall hänföras. Viktigt är därvid att observera, att vid klassificeringen icke skall tagas hänsyn till bostadens tillfälliga beskaffenhet i underhållshänseende. Synenämndens beslut om klassificering bör snarast delgivas skoldistriktet och tjänstebostadsinnehavaren. Därest någon av dessa eller båda icke äro nöjda med beslutet, bör besvär få anföras hos länsstyrelsen inom 30 dagar efter det vederbörande fått del av beslutet. Över länsstyrelsens utslag i fråga om tjänstebostads klassificering bör klagan icke få föras.

Den första, allmänna klassificeringen genom synenämnder måste medföra vissa kostnader. De sakkunniga — som anse att staten bör stå för dessa kostnader — ha härom anfört följande.

En klassificering av samtliga befintliga tjänstebostäder enligt det förslag, som här framförts, måste medföra en del kostnader. Sålunda måste resekostnads- och traktamentsersättning utgå till synenämndens tre ledamöter. Folkskolinspektören bör åtnjuta ersättning enligt samma rese- och traktamentsklass, som gäller för honom vid resor i tjänsten, d. v. s. klass II C. De övriga två ledamöterna av synenämnden böra enligt de sakkunnigas uppfattning åtnjuta ersättning enligt rese- och traktamentsklass II D. Vidare torde särskild ersättning i form av arvode, lämpligen fastställt till 15 kronor per dag, böra utgå till de av länsstyrelsen utsedda ledamöterna. En rätt betydande kostnad torde ock uppkomma därigenom, att folkskolinspektören måste antagas bliva i behov av tjänstledighet från sin inspektörsbefattning under någon del av det ifrågavarande budgetåret. I vad kost-

naderna beröra folkskolinspektören böra desamma belasta folkskolinspektionens anslag. De sakkunniga anse sig icke kunna uppskatta övriga kostnader för klassificeringen till lägre belopp än 25 kronor för varje klassificerad lägenhet, eller för de nuvarande cirka 14 000 tjänstebostäderna ungefär 350 000 kronor. För budgetåret 1946/47 bör därför på riksstaten uppföras ett anslag å sistnämnda belopp till klassificering av tjänstebostäder för folkskolans lärare. Då grunderna för ersättningarna till synenämndens ledamöter torde kunna exakt angivas, torde anslaget böra upptagas som ett förslagsanslag.

Klassificering måste emellertid ske även efter den första, allmänna klassificeringens slut. Vid senare tidpunkt måste klassificeras tjänstebostäder, som först senare anskaffas ävensom sådana vid den allmänna klassificeringen befintliga bostäder, som då antingen icke godkänts som tjänstebostäder eller ock godkänts men hänförs till lägre klass än klass A och som sedan förbättrats i så betydande omfattning, att en omklassificering är motiverad.

Enligt de sakkunnigas uppfattning är det icke erforderligt med särskild synenämnd för sådan klassificering, som sker efter den allmänna klassificeringens avslutande. De sakkunniga föreslå, att sådan klassificering anförtros åt folkskolinspektören ensam. Folkskolinspektörens beslut bör få överklagas genom besvär hos länsstyrelsen. För sådant överklagande bör gälla detsamma, som förut sagts i fråga om besvär över synenämnds klassificeringsbeslut.

Underhållssyn.

Den syn, varom stadgas i 10 § av gällande boställsordning, är en underhållssyn.

De sakkunnigas förslag i fråga om underhållssyn kunna sammanfattas på följande sätt.

Enligt de sakkunnigas mening bör underhållssynen i huvudsak bibehålla sin nuvarande karaktär och icke utbyggas till någon »laga syn». Därmed måste ju följa ett både omständligare och dyrbarare förfarande. En av folkskolinspektören verkställd syn är enligt de sakkunnigas mening till fyllest för det ändamål det här gäller. Om skoldistriktet eller läraren ej är ense med syneförrättaren om de åtgärder, som böra vidtagas, bör emellertid ärendet underställas länsstyrelsens prövning. Besvär bör däremot ej få anföras. Enligt de sakkunnigas mening bör underställning ske, därest skoldistriktet och läraren eller endera till folkskolinspektören inom viss tid insända förklaringar, att de ej godkänna syneprotokollet. Länsstyrelsens prövning av underställt ärende skall vara materiell, ej endast formell. Finner länsstyrelsen anledning därtill förelägga, bör länsstyrelsen förelägga skoldistriktet att inom viss tid vidtaga den eller de åtgärder, som i syneprotokollet angivits eller som länsstyrelsen eljest finner påkallade. Detta föreläggande bör ej vara förenat med vite. Om de förelagda åtgärderna ej äro vidtagna inom bestämd tid, bör detta av folkskolinspektören anmälas för länsstyrelsen, som äger besluta om innehållande av skoldistriktets statsbidrag till avlönande av den lärare, som anvisats den ifrågavarande tjänstebostaden.

Om skoldistrikt ej verkställer vid syn rekommenderade åtgärder, ehuru distriktet icke gjort anmärkning mot syneprotokollet, bör på samma sätt, som i föregående stycke sägs, kunna hos länsstyrelsen utverkas föreläggande för skoldistriktet.

Underhållssyn bör i övrigt enligt de sakkunnigas mening i huvudsak ha den uppgift och följa den ordning, som angives beträffande syn i 10 § av nu gällande boställsordning.

Länsstyrelsen i Örebro län har ansett, att det kommer att bli svårt att förvärva byggnads-sakkunniga bisittare för ett arvode av 15 kronor för dag. Länsstyrelsen föreslår, att arvodet höjes till 25 kronor för dag. Slutligen har *länsstyrelsen i Kopparbergs län* ifrågasatt, om det finnes möjlighet att till ledamöter i synenämnd förvärva kvalificerade personer, som kunna vara borta från sitt dagliga arbete under den sannolikt ganska långa tid, som kommer att åtgå.

Förslaget till bestämmelser om underhållssyn har föranlett erinran endast av *byggnadsstyrelsen*, som anfört bland annat följande.

Även förfarandet vid av- och tillträdessyn borde enligt vad styrelsen kan finna avsevärt kunna förenklas. Styrelsen föreslår fördenskuU, att den i närvaro av representanter för skolstyrelsen samt av- och tillträdande boställshavare förrättas av opartisk byggnads-sakkunnig person, om vilken skolstyrelsen och folkskolinspektören enats.

Även utan samband med av- och tillträde bör underhållssyn lämpligen kunna påfordras såväl av skolstyrelsen som boställshavaren. Sådan syn torde böra begäras hos folkskolinspektören och förrättas på samma sätt som föreslagits för av- och tillträdessyn.

Kostnaderna böra för av- och tillträdessyn gäldas av skolstyrelsen ensamt och för annan syn av den, som påkallat densamma.

Undantag härifrån bör endast göras i det fall, att det vid av boställshavaren påkallad syneförrättning framgår, att skolstyrelsen icke uppfyllt sig åliggande underhållsförpliktelser.

Departementschefen har anfört följande.

Mot de sakkunnigas förslag i fråga om klassificeringssyn ha flera remissmyndigheter riktat den erinran, att det föreslagna förfaringssättet är för omständligt. Olika förslag till förenklingar ha också avgivits. För egen del är jag emellertid övertygad om att det omständliga förfaringssättet med särskild synenämnd på tre personer är erforderligt och välmotiverat i detta fall, då det gäller att söka få en såvitt möjligt enhetlig och rättvis bedömning av den mycket skiftande samling bostäder, som de äldre tjänstebostäderna utgöra.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att staten bör påtaga sig kostnaderna för den första, allmänna klassificeringen. Byggnadsstyrelsens förslag angående fördelning av ansvaret för kostnaderna för underhållssyn kan jag icke biträda, liksom ej heller det av länsstyrelsen i Örebro län framförda förslaget om höjning av det föreslagna arvodet till bisittarna.

De sakkunnigas beräkning av medelsbehovet har icke givit mig anledning till erinran. För ändamålet torde ett förslagsanslag av 350 000 kronor böra anvisas å tilläggsstat I för innevarande budgetår. I det följande gör jag hemställa här om.

Utskottet biträder departementschefens förevarande förslag och tillstyrker alltså, att staten påtager sig kostnaderna för den första, allmänna klassificeringen av ifrågavarande tjänstebostäder. För ändamålet torde i enlighet med vad departementschefen förordat böra å tilläggsstat I för innevarande budgetår anvisas ett förslagsanslag av 350 000 kronor.

I detta sammanhang vill utskottet emellertid framhålla, att det av de sakkunniga beräknade arvodet — 15 kronor för dag — till de av länsstyrelsen utsedda ledamöterna i synenämnden måhända, särskilt beträffande den byggnads-sakkunnige ledamoten, kan befinnas väl knappt tillmätt. Utskottet har därför icke något att erinra mot att arvodet efter prövning av Kungl. Maj:t fastställes till något högre belopp, om så visar sig oundgängligen nödvändigt för klassificeringens genomförande inom här för avsedd tid.

Statsbidrag till nybyggnad och ombyggnad av tjänstebostäder.

Lärlönesakkunniga ha i fråga om tjänstebostadsbidrag framlagt förslag av i huvudsak följande innebörd:

1. Ett nytt, egentligt tjänstebostadsbidrag, förslagsvis kallat byggnadsbidrag, bör införas att utgå till skoldistrikt vid nybyggnad av tjänstebostad eller vid inköp av hus, avsett att användas såsom tjänstebostad, ävensom vid om- eller tillbyggnad eller mera omfattande ändringsarbeten å redan befintlig tjänstebostad, varigenom bostaden får sådan beskaffenhet, att den kan uppflyttas från lägre klass till klass A eller, om den på grund av betydande svårigheter icke kunnat förses med samtliga för A-bostad föreskrivna bekvämligheter, likväl blivit väsentligt förbättrad. Vid nybyggnad eller inköp bör byggnadsbidraget utgå med 12 000 kronor för tjänstebostad på omkring 90 kvadratmeter och 8 000 kronor för tjänstebostad på omkring 55 kvadratmeter, dock att byggnadsbidraget i intet fall må överstiga 40 procent av skoldistriktets kostnader för anskaffande av tjänstebostaden.

2. Vid om- eller tillbyggnad eller mera omfattande ändringsarbeten bör byggnadsbidrag kunna utgå med 25 procent av kostnaderna.

3. Det nuvarande tjänstebostadsbidraget bör indragas.

4. Till skoldistrikt, som under de sistförflutna 20 åren verkställt nybyggnad av tjänstebostad eller nedlagt mera avsevärda kostnader på om- eller tillbyggnad av tjänstebostad, bör dock övergångsvis, intill dess 20 år förflutit från det att ifrågavarande byggnadsåtgärder vidtagits, utgå ett tjänstebostadsbidrag, förslagsvis kallat övergångsbidrag, med visst belopp för varje av byggnadsåtgärderna berörd tjänstebostad, nämligen 160 kronor för bostad på omkring 90 kvadratmeter, 120 kronor för bostad på omkring 65 kvadratmeter och 80 kronor för bostad på omkring 45 kvadratmeter.

5. Till följd av det nya byggnadsbidragets införande torde även böra meddelas bestämmelse om skyldighet för skoldistrikt att, om sådan tjänstebostad, till vilken statsbidrag beviljats, skulle av kommunen försäljas eller användas för annat ändamål utan att samtidigt ny tjänstebostad anskaffades, till Kungl. Maj:ts prövning hänskjuta frågan, huruvida och i vad mån utbetalt bidragsbelopp skall återgäldas till statsverket.

6. Beslut om byggnadsbidrag bör efter förslag av skolöverstyrelsen meddelas av Kungl. Maj:t. De sakkunniga utgå från att skolöverstyrelsens personalbehov för ifrågasvarande ändamål blir på sådant sätt tillgodosett, att ärendenas handläggning kan ske utan onödig tidsutdräkt.

7. I detta sammanhang ha de sakkunniga ock framhållit, att byggnadsbidrag enligt de sakkunnigas mening bör, i den mån så är möjligt, utdelas med hänsyn tagen till angelägenhetsgraden hos de arbeten, till vilka bidrag sökes. Ansökningens ankomstdag bör således ej vara utslagsgivande. Genom att de mest angelägna arbetena givas företräde, bliva de sämsta tjänstebostäderna först förbättrade. Detta innebär i sin tur den snabbaste höjningen av den genomsnittliga bostadsstandarden för folkskolans lärarpersonal.

Efter framhållande av att de faktorer, som framför allt påverka storleken av det erforderliga byggnadsbidraget, äro byggnadskostnader, räntesatser och underhållskostnader samt de hyresavdrag, som komma att bliva fastställda för de olika tjänstebostadstyperna, ha de sakkunniga beträffande byggnadsbidraget anfört bland annat följande.

Kostnaderna för en tjänstebostad på omkring 90 kvadratmeter och en tjänstebostad på omkring 55 kvadratmeter bredvid varandra i samma hus ha uppskattats till normalt ungefär 50 000 kronor, varav ungefär 30 000 kronor skulle belöpa sig på den större bostaden och ungefär 20 000 kronor på den mindre bostaden. Dessa belopp böra enligt de sakkunnigas mening kunna läggas till grund för beräkningar av ett generellt byggnadsbidrag, låt vara att byggnadskostnaderna i de enskilda fallen kunna vara mycket varierande. Vidare har det behöfliga bidraget approximativt beräknats till 40 procent av de ovan angivna byggnadskostnaderna. I enlighet härmed skulle byggnadsbidrag för tjänstebostad på omkring 90 kvadratmeter utgå med 12 000 kronor och för tjänstebostad på omkring 55 kvadratmeter med 8 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen har ifrågasatt, om tillräckliga skäl föreläge att skapa en särskild bidragsform beträffande förevarande bostäder. Enligt byggnadsstyrelsens mening borde det övervägas, om icke erforderligt statsbidrag borde inrymmas i den statliga stödverksamhet åt bostadsbyggandet, som handhades av statens byggnadslånebyrå. Detta torde dessutom innebära en garanti för att lärarbostäderna uppfördes på ett ändamålsenligt sätt.

Vissa folkskolinspektörer ha yrkat på större bidrag än de föreslagna. *Länsstyrelserna i Blekinge, Malmöhus och Västerbottens län* ha uttalat sig

för att byggnadsbidraget skall bestämmas mera i anslutning till de verkliga kostnaderna i varje särskilt fall.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund har framhållit, att förslaget om övergångsbidrag icke innebär någon hjälp till de skoldistrikt, som alltid underhållit sina tjänstebostäder väl. Det borde därför enligt styrelsens mening också medgivnas ett särskilt underhållsbidrag, som borde utgå tills vidare för alla tjänstebostäder som uppfyllde boställsordningens krav.

Vad i övrigt av de sakkunniga och i remissyttrandena i detta sammanhang anförts och föreslagits framgår av s. 54—64 i propositionen, vartill utskottet får hänvisa.

Departementschefen har anfört följande.

Mot de sakkunnigas förslag till ett särskilt statsbidrag till folk- och småskolläraernas tjänstebostäder har byggnadsstyrelsen uttalat den allmänna invändningen, att det borde övervägas om icke erforderligt statsbidrag borde inrymmas i den allmänna stödverksamhet åt bostadsbyggandet, som handhaves av statens byggnadslånebyrå. Efter samråd med ordföranden och chefen för byggnadslånebyrån får jag uttala, att den av byggnadsstyrelsen ifrågasatta anordningen icke synes vara lämplig. Däremot torde det vara lämpligt, att de grunder, som tillämpas vid granskningen i och för den statliga långivningen, också vinna tillämpning vid granskningen för nu ifrågasatt statsbidrag. Önskad överensstämmelse i detta hänseende torde utan svårighet kunna åstadkommas, t. ex. genom viss kontakt mellan byggnadslånebyråns och skolöverstyrelsens arkitekter.

Av skäl, som de sakkunniga anfört, ansluter jag mig till förslaget, att byggnadsbidraget vid nyanskaffning skall utgå med fasta belopp. Likaså biträder jag de sakkunnigas förslag om procentuella bidrag vid om- och tillbyggnader och mera omfattande reparationer, enär ett system med fasta bidragsbelopp i detta fall icke är lämpligt. De föreslagna beloppen och procentsatserna kunna givetvis bli föremål för diskussion. De ha ett direkt samband med såväl byggnadskostnaderna som den hyra, lärarna skola erlägga för sina tjänstebostäder. Absolut fasta hållpunkter saknas i båda dessa hänseenden. Då emellertid ställning nu måste tagas till detta spörsmål, anser jag mig böra förorda de sakkunnigas förslag, vilket synes i dagens läge vara väl motiverat. Jag anser mig ock böra understryka, att förevarande spörsmål bör upptagas till nytt övervägande, så snart byggnadskostnaderna eller lärarnas hyresavdrag motivera en förnyad prövning.

Jag biträder även i stort sett de sakkunnigas förslag rörande särskilt övergångsbidrag. Med hänsyn till att skoldistriktet stundom på flera år fördelat en upprustning av lärarbostäderna och de sakkunnigas förslag i dessa fall kunde få obilliga verkningar, vill jag förorda, att övergångsbidrag får utgå, då den under en femårsperiod nedlagda kostnaden på en lärarbostad uppgår till av de sakkunniga angivet belopp. Övergångsbidraget bör i detta fall beräknas från tidpunkten för den senaste, under femårsperioden verkställda bostadsförbättringen. Det av styrelsen för svenska landskommunernas förbund framförda förslaget, att övergångsbidraget skulle kompletteras med ett särskilt underhållsbidrag till de distrikt, som väl underhållit sina tjänstebostäder genom åtgärder för vilka de icke

kunna utfå övergångsbidrag, kan jag däremot av såväl principiella som praktiska skäl icke tillstyrka.

Vad de sakkunniga i övrigt föreslagit och uttalat i fråga om statsbidrag har icke givit mig anledning till erinran.

I *motionen II: 587* har anförts bland annat följande.

De i propositionen angivna statsbidragsbeloppen — vilka icke få överstiga 40 procent av de styrkta kostnaderna för nyanskaffning av bostad — äro enligt vår mening för låga. Det torde i huvudsak bli endast landsbygdskommuner, som måste anskaffa tjänstebostäder åt lärare, och då dessa kommuner i de flesta fall ha ett relativt svagt skatteunderlag, borde statsbidrag utgå med högre belopp. I annat fall torde man knappast kunna uppnå det av 1941 års lärarlönesakkunniga eftersträfvade målet, att ett skoldistrikt icke på grund av skyldigheten att hålla tjänstebostad skall nödgas vidkännas större kostnader för sina lärare än de skoldistrikt, som icke ha denna skyldighet.

Vi kunna icke heller finna det riktigt, att statsbidragen maximeras till ett visst belopp. Det kan ifrågasättas om med nuvarande byggnadskostnader 12 000 respektive 8 000 kronor verkligen täcka 40 procent av kostnaderna för nybyggnad av tjänstebostäder. Skulle byggnadskostnaderna i framtiden komma att stegras ytterligare, kan det bli ekonomiskt betungande för ett skoldistrikt att uppföra tjänstebostäder, om statsbidraget är fastlåst vid en viss, alltför låg summa. Det borde därför vara riktigare att låta statsbidraget utgå med en viss procent av de styrkta kostnaderna. Procenttalet bör enligt vår mening fastställas till 50.

Utskottet.

I likhet med departementschefen har utskottet på av de sakkunniga anförda skäl funnit sig böra biträda de sakkunnigas förslag, att byggnadsbidraget vid nyanskaffning skall utgå med fasta belopp ävensom bidraget vid om- och tillbyggnader samt mera omfattande reparationer med ett procentuellt belopp. Utskottet har alltså icke ansett sig böra tillstyrka bifall till det i *motionen II: 587* framställda yrkandet.

Utskottet vill emellertid i detta sammanhang liksom departementschefen framhålla, att de av de sakkunniga föreslagna beloppen och procentsatserna givetvis kunna bliva föremål för diskussion. De ha nämligen ett direkt samband med såväl byggnadskostnaderna som den hyra, lärarna skola erlägga för sina tjänstebostäder. I båda dessa hänseenden saknas fullt säkra hållpunkter. Då emellertid ställning nu måste tagas till detta spörsmål, har departementschefen ansett sig böra förorda de sakkunnigas förslag. Även utskottet har funnit sig böra giva förslaget sin anslutning. Utskottet vill dock liksom departementschefen understryka, att förevarande spörsmål bör upptagas till nytt övervägande, så snart byggnadskostnaderna eller lärarnas hyresavdrag motivera en förnyad prövning.

Vad departementschefen i övrigt under ifrågavarande avsnitt anfört och föreslagit har icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

Kostnadsberäkningar.

I fråga om kostnaderna för statsverket vid bifall till de sakkunnigas förslag om statsbidrag i olika former till folk- och småskolläraernas tjänstebostäder ha de sakkunniga anfört bland annat följande.

De sakkunniga utgå vid sina beräkningar av medelsbehovet från att årligen 250 tjänstebostäder nybyggas och lika många ombyggas. Till varje nybyggd tjänstebostad torde man i genomsnitt kunna räkna med ett byggnadsbidrag av 10 000 kronor. Visserligen kan förväntas, att antalet bostäder, till vilka byggnadsbidrag normalt skulle utgå med 12 000 kronor, icke oväsentligt kommer att överstiga antalet tjänstebostäder, till vilka byggnadsbidrag normalt skulle utgå med 8 000 kronor, men å andra sidan torde i icke så få fall de nämnda bidragsbeloppen komma att bli reducerade. För ombyggnad av äldre tjänstebostad torde man kunna uppskatta de genomsnittliga kostnaderna till 8 000 kronor. Härav skulle 25 procent utgå i statsbidrag. Utifrån dessa antaganden skulle det sammanlagda årliga medelsbehovet bli $(250 \times 10\,000 + 250 \times \frac{25}{100} \times 8\,000 = 2\,500\,000 + 500\,000 =)$ 3 000 000 kronor.

Vad beträffar anslaget till övergångsbidrag, torde medelsbehovet kunna ungefärligen beräknas på grundval av de uppgifter, som framkommit i samband med verkställd stickprovsundersökning. Undersökningen visade, att inom ifrågavarande inspektionsområden 799 tjänstebostäder av 2 963, d. v. s. 27 procent av tjänstebostadsbeståndet, under åren 1926—1945 nybyggts eller om- eller tillbyggts. Under förutsättning att samma relationstal gäller för riket i dess helhet, skulle i hela riket dylika byggnadsåtgärder ha vidtagits med omkring 3 800 av de till ungefär 14 000 uppgående tjänstebostäderna. Om på sätt, som de sakkunniga föreslagit, övergångsbidrag utgår för dessa tjänstebostäder, kan bidragsbehovet under det första året uppskattas till omkring 475 000 kronor. I fortsättningen kommer detta behov att sjunka år för år för att alldeles upphöra efter 20 år.

Enligt här framställda förslag och utförda beräkningar skulle byggnadsbidrag och övergångsbidrag tillsammans uppgå till ett belopp av ungefär samma storleksordning som det nuvarande tjänstebostadsbidraget. Medelsåtgången å detta anslag utgjorde under budgetåret 1944/45 3 080 413 kronor, avseende bidrag för året 1943/44 i efterskott. Den kraftiga ökning av antalet undervisningsavdelningar, som kan förutses för de närmaste åren, skulle emellertid — med oförändrade statsbidragsgrunder — medföra en icke obetydlig höjning av anslaget. Enligt 1945 års seminariesakkunnigas prognoser rörande det framtida lärarbehovet skulle sålunda antalet folk-skollärare från vårterminen 1944 till vårterminen 1950 stiga med 13 procent och antalet småskollärarinnor med 8,6 procent. Om de sakkunnigas i detta betänkande framlagda förslag genomföres beträffande statsbidragen till tjänstebostäderna från och med den 1 juli 1946, skulle statsbidragen under budgetåret 1946/47 utgå med det nuvarande tjänstebostadsbidraget för året 1945/46 i efterskott jämte ett mindre byggnadsbidrag, förslagsvis 100 000 kronor, och från och med budgetåret 1947/48 med byggnadsbidrag och övergångsbidrag. Under budgetåret 1947/48 torde byggnadsbidrag och övergångsbidrag med ungefär 250 000 kronor överstiga det belopp, till vilket det nuvarande tjänstebostadsbidraget skulle ha uppgått. Skillnaden

kommer emellertid i fortsättningen att hastigt utjämnas, dels därför att övergångsbidraget sjunker år från år, dels också därför att tjänstebostadsbidraget skulle ha stigit. Redan från och med budgetåret 1950/51 — möjligen rent av under budgetåret 1949/50 — kan förväntas, att byggnadsbidrag jämte övergångsbidrag enligt de sakkunnigas förslag kommer att ställa sig billigare för statsverket än det äldre tjänstebostadsbidraget.

Det av de sakkunniga föreslagna övergångsanslaget bör givetvis, i likhet med det nuvarande tjänstebostadsbidraget, vara förslagsanslag. Beträffande det nya anslaget till byggnadsbidrag föreslå de sakkunniga, att även det får bli förslagsanslag, dock att riksdagen för varje år maximerar det sammanlagda bidragsbelopp, som av Kungl. Maj:t får beviljas under avsett budgetår.

Departementschefen har framhållit, att de av de sakkunniga verkställda beräkningarna och uppskattningarna icke givit departementschefen anledning till erinran. Då avsikten vore, att det nya statsbidragssystemet skulle tillämpas från och med budgetåret 1947/48, erfordrades för innevarande budgetår icke någon annan medelsanvisning än till kostnaderna för den i det föregående omnämnda klassificeringssynen.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot de verkställda kostnadsberäkningarna.

Frågor om särskilda åtgärder för beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.

I skrivelse den 15 april 1939 (nr 163) till Konungen anhöll riksdagen om verkställande snarast av allsidig utredning om åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 12 maj 1939 anbefallt *skolöverstyrelsen* att verkställa den begärda utredningen, har överstyrelsen i skrivelse den 26 februari 1945 framlagt resultatet av den verkställda utredningen samt de förslag, till vilka utredningen enligt överstyrelsens mening gäve anledning.

Skolöverstyrelsen har bland annat framhållit, att problemet om de ensamt boende lärarinnorna mindre är en fråga om åtgärder, vilka objektivt sett äro erforderliga på grund av risk för övervåld eller störande av hemfriden, än en fråga om att bryta dessa lärarinnors andliga isolering och bringa dem i kontakt med omvärlden. I sistnämnda hänseende ha förhållandena emellertid i senare tid avsevärt förbättrats. Skolöverstyrelsen påpekar dels motortrafikens och radions stora betydelse för brytande av landsbygdens isolering, dels ock de möjligheter till kortare och längre resor, som för lärarinnorna uppkommit i och med deras förbättrade ekonomiska förhållanden.

De förslag till lämpliga åtgärder, som av skolöverstyrelsen upptagas till behandling, äro — om här bortses från krav på säkra lås, fönsterluckor och dylikt — i huvudsak följande:

- a) möjlighet till förflyttning efter viss tjänstetid,
- b) utökning av tjänstebostads storlek till minst två rum och kök,
- c) befrielse från skyldigheten att mottaga tjänstebostad, där lärarinnan själv kan ordna bostadsfrågan på ett mera tillfredsställande sätt,
- d) statsbidrag till telefon,
- e) statsbidrag till hållande av hembiträde,
- f) befrielse från hundskatt, eventuellt bidrag för hållande av vakthund.

Skolöverstyrelsen har på anförda skäl icke funnit sig böra tillstyrka införande av särskilda bestämmelser i anledning av de under d)—f) angivna förslagen. Beträffande motiveringen härför hänvisas till propositionen s. 69 och 70.

För att de nuvarande bestämmelserna skola vinna i effektivitet föreslår skolöverstyrelsen, att de kompletteras med ett stadgande i kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m. av innebörd att som ytterligare villkor för statsbidrag föreskrives, att skoldistrikt skall i förekommande fall hava vidtagit erforderliga åtgärder för skydd åt ensamt boende lärarinna. Införes ett sådant stadgande, bör det, uttalar överstyrelsen, sedan ankomma på folkskolinspektörerna att tillse, att villkoret uppfylles.

Departementschefen har anfört följande.

Genom de nyligen utfärdade bestämmelserna om meritberäkning vid sökande av tjänst inom folkskolan har bland annat avsetts att bereda äldre lärare större möjligheter till förflyttning. Jag vill även erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 14 juni 1946 uppdragit åt 1945 års folkskolesakkunniga att — med tanke bland annat på ensamboende lärarinnors behov av förflyttning — verkställa utredning rörande frågan om beredande av förbättrade befodrings- och förflyttningsmöjligheter för folkskolans lärare därigenom att tillsättningen av ett antal lärartjänster undantogs från det i folkskolestadgan föreskrivna förfarandet och i stället förbehölles skolöverstyrelsen. I avvaktan på erfarenheter rörande verkningarna av de omförmälda nya bestämmelserna och resultatet av den åt folkskolesakkunniga anförtrödda utredningen torde någon särskild förflyttningsmöjlighet för de ensamt boende lärarinnorna icke böra tillskapas.

I det föregående har jag — i enlighet med 1941 års lärarlönesakkunnigas förslag — förordat utökning av de nu förevarande tjänstebostädernas rumsantal från ett till två rum och kök. Det i skolöverstyrelsens skrivelse under b) angivna förslaget har sålunda redan föreslagits till genomförande.

Vid tjänstebostadsfrågans behandling ha lärarlönesakkunniga ingående diskuterat frågan om när lärare skall vara skyldig att mottaga tjänstebostad och när han skall kunna bli befriad från sådan skyldighet. De sakkunniga ha icke föreslagit någon särskild möjlighet till befrielse för de ensamt boende lärarinnorna. Under sådana förhållanden anser jag — som i det föregående anslutit mig till de sakkunnigas förslag i nämnda hänseenden — mig icke kunna förorda ett genomförande av det i skolöverstyrelsens skrivelse under c) angivna förslaget.

I likhet med skolöverstyrelsen kan jag icke tillstyrka införande av särskilda bestämmelser i anledning av de under d)—f) angivna förslagen. Vad

överstyrelsen anfört beträffande önskvärdheten av att skoldistriktet i de individuella fall, då sådant framstår såsom motiverat, vidtaga de åtgärder som i de nämnda förslagen åsyftas, kan jag biträda. Likaså vill jag förordna bifall till vad skolöverstyrelsen föreslagit i fråga om införande i 1937 års statsbidragskungörelse av ett ytterligare villkor för statsbidrag.

I *motionen II: 589* har anförts bland annat följande.

Skolöverstyrelsen understryker i sin utredning bland annat, att problemet om de ensamt boende lärarinnorna mindre är en fråga om åtgärder, vilka objektivt sett äro erforderliga på grund av risk för övervåld eller störande av hemfriden, än en fråga om att bryta dessa lärarinnors andliga isolering och bringa dem i kontakt med yttervärlden. — Möjligheten att fritt välja bostad torde i detta avseende vara av vital betydelse. Där en sådan möjlighet kan ligga inom räckhåll för en ensamboende lärarinna, bör hon, om hon vill utnyttja densamma, icke belastas med att betala hyra på två håll, vilket skyldigheten att även i ett sådant fall mottaga tjänstebostad skulle innebära.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit annat att erinra mot vad departementschefen i förevarande avseenden anfört och föreslagit än att utskottet med anledning av *motionen II: 589* förutsätter, att Kungl. Maj:t i samband med den prövning Kungl. Maj:t kommer att ägna frågan om ändring av 37 § folkskolans avlöningsreglemente till förnyat övervägande upptager det i *motionen* berörda spørsmålet. Med vad sålunda anförts torde *motionen* få anses besvarad.

Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

A. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å *motionen II: 587*,

I. godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 oktober 1946 förordade grunderna för

- 1) boställsordning för folkskolans lärare,
- 2) ändring i vissa delar av folkskolestadgan,
- 3) ändring i vissa delar av kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m.,
- 4) statsbidrag till nybyggnad samt om- och tillbyggnad m. m. av tjänstebostäder för folkskolans lärare, samt
- 5) vissa ersättningar vid allmän klassificering av äldre tjänstebostäder;

II. till *Folkskolor m. m.: Klassificering av äldre tjänstebostäder* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 350 000 kronor;

B. att motionen I: 388 — i den mån den icke må anses besvarad med vad utskottet ovan anfört — icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C. att motionen II: 589 må anses besvarad med vad utskottet i det föregående anfört.

Stockholm den 3 december 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Larsson, Bäckström, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, von Heland, fröken Andersson, herrar Johan Eric Ericson, Gustav Emil Andersson, Rosenberg och Ragnar Bergh*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Ohlin, Falla, Rubbestad, Mårtensson, Lindholm, Åkerström, Sefve, Thapper, Onsjö* och *Persson* i Vinberg.

Reservationer:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, von Heland, Gustav Emil Andersson, Ragnar Bergh, Rubbestad, Åkerström* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottet i anledning av motionen II: 587 bort

dels föreslå, att statsbidrag till bestridande av kostnader för anskaffande av tjänstebostad genom nybyggnad må utgå med 15 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie folkskollärare och 10 000 kronor för tjänstebostad för annan lärare, dock att statsbidraget icke må överstiga 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna,

dels ock hemställa,

A. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 587,

I. godkänna de av utskottet förordade grunderna för

1) boställsordning för — — — äldre tjänstebostäder;

II. till *Folkskolor* — — — 350 000 kronor;

B. att motionen — — — åtgärd föranleda;

C. att motionen — — — föregående anfört;

2) av herr *Karl Andersson*;

3) av herr *Ragnar Bergh*.